Almanah Luceafărul 1989

Așa cum a făcut însuși Eminescu, numai trăind împreună cu poporul, realizînd creații legate de viața poporului, participînd activ la făurirea prezentului și viitorului patriei noastre, creatorii de literatură și artă de azi pot realiza opere de înaltă valoare, își pot îndeplini nobila misiune ce le revine în amplul și complexul proces al dezvoltării revoluționare a societății noastre, în care tot ce se realizează este destinat înălțării patriei, creșterii bunăstării și fericirii omului, a întregii națiuni, întăririi independenței și suveranității României.

Cinstind memoria lui Mihai Eminescu, să facem totul pentru a asigura înfăptuirea neabătută a programului partidului de construcție socialistă, pentru înflorirea continuă a artei și culturii românești, pentru sporirea forței sale educative, a mesajului său profund umanist, revoluționar, să creăm și să dăm poporului noi și valoroase opere care să slujească progresului și înălțării patriei, ridicării conștiinței socialiste, dezvoltării înaltelor trăsături ale omului nou, înaintat, făuritor conștient al celei mai drepte și umane societăți, al visului de aur al omenirii – comunismul !

NICOLAE CEAUȘESCU

Din MESAJUL adresat cu prilejul Simpozionului omagial „Mihai Eminescu"

ANUL 45 AL LIBERTĂȚII NOASTRE ANUL CELUI DE AL-XIV-LEA CONGRES AL PARTIDULUI

Argumentele prezentului

Sîntem în anul celei de a 45-a aniversări a victoriei revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, în anul celui de al XIV-lea Congres al partidului. Un punct viu de reper în spațiul actualității noastre politice și sociale l-a reprezentat evenimentul care, în noiembrie, anul trecut, a concentrat atenția întregii națiuni : Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, consiliilor și birourilor executive ale organismelor democrației muncitorești-revoluționare și organizațiilor de masă și obștești. A fost, așa cum s-a subliniat, unul dintre cele mai largi și mai reprezentative forumuri democratice, revoluționare. Expunerea prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu a definit magistral stadiul actualelor preocupări din toate sferele existenței noastre ca țară și popor, într-o perspectivă mereu ascendentă și cu o deschidere de idei și concepte care acoperă vaste spații ale realității în continuă transformare. Moment prodigios acest răstimp, pentru că el confirmă un drum istoric de amplă și solidară participare la istorie, la făurirea acesteia, la trăirea și asumarea ei. Se dă o firească și nouă altitudine demersului creator. Adoptată ca document programatic în lumina căruia urmează pregătirea și desfășurarea celui de-al XIV-lea Congres al partidului, Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu ne definește nu numai din punctul de vedere al realității imediate și al experienței parcurse, ci și din acela al opțiunilor ferme care caracterizează mersul înainte al societății și prin care se exprimă de fapt însăși condiția permanentei și laborioasei noastre deveniri. Este această neîncetată și puternică dorință de perfecțiune care-și are temeiurile adînci în tot ceea ce am înfăptuit pînă acum și de la care, în virtutea propriilor noastre cerințe și posibilități, emană suflul viitoarelor realizări în acea accepție de nobilă și inepuizabilă manifestare a spiritului patriotic, revoluționar, prin care fundamentarea teoretică și practică a unei teze cum este aceea a socialismului cu poporul și pentru popor face de acum parte integrantă și revelatoare din gîndirea, din munca și viața întregii națiuni. Pe filiera unei asemenea idei privim adînc în anii epocii pe care-o trăim și avem deplina înfățișare a rosturilor unei lupte și munci cu adevărat eroice, după cum avem și imaginea clară, edificatoare, a tot ceea ce a însemnat, înseamnă și va însemna creșterea necontenită a rolului partidului, legitimarea sa istorică azi ca centru vital al întregii națiuni.

Prin adoptarea, în deplină unanimitate, a orientărilor pentru cel de-al 9-lea plan cincinal și pentru deceniul anilor 1991—2000 și, în unele domenii, și pentru primul deceniu al secolului al XXI-lea, dispunem de minunate perspective privind dezvoltarea continuă a patriei noastre, de înfăptuire neabătută a Programului partidului, de ridicare a României la un nivel tot mai înalt de civilizație. Tot ceea ce am realizat pînă acum, sublinia secretarul general al partidului în cuvîntarea rostită la încheierea înaltului forum, hotărîrea fermă de a întări proprietatea socialistă — de stat și cooperatistă — de a perfecționa activitatea ideologică, politico-educativă, de făurire a omului nou, de creștere a rolului partidului ca forță politică conducătoare — centrul vital al întregii națiuni — dau garanția că tot ceea ce ne propunem se va realiza prin munca unită a întregului nostru popor. Iată, așadar, într-o apreciere sintetică, tot ceea ce înaltul forum a dezbătut și hotărît, avînd în Expunerea secretarului general al partidului o strălucită și amplă documentare de idei și preocupări de esență care privesc problematica actuală și de perspectivă a construcției socialismului și comunismului, cu aplicări în toate domeniile de activitate și sub toate aspectele cerințelor și motivărilor de principiu care vizează calitatea și complexitatea noii etape de dezvoltare.

Moment definitoriu

Din perspectiva apropiatului Congres al partidului — cel de al XIV-lea — şi în consonanţa sărbătorească a celei de a 45-a aniversări a revoluţiei de eliberare naţională şi socială, antifascistă şi aniimperialistă, lucrările comune ale Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, consiliilor şi birourilor executive ale organismelor democraţiei muncitoreşti-revoluţionare şi organizaţiilor de masă şi obşteşti, au avut o însemnătate deosebită. Amploarea lor de eveniment se constituie prin însuşi strălucitul document care este Expunerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, o analiză cu implicaţii şi efecte politice şi sociale ale cărei temeiuri se întind asupra istoriei înseşi, pe o vastă suprafaţă de idei, concepte şi orientări care privesc evoluţia noastră în contemporaneitate, prezentul şi perspectiva edificării noii societăţi. Titulatura însăşi a Expunerii : „Stadiul actual al societăţii socialiste româneşti şi perspectivele dezvoltării sale viitoare, perfecţionarea conducerii economico-sociale, dezvoltarea democraţiei muncitoreşti revoluţionare ; rolul statului şi al organismelor democratice. Creşterea rolului Partidului Comunist Român şi activitatea ideologică, politico-educativă, ridicarea nivelului de cunoaştere ştiinţifică, de cultură, a conştiinţei revoluţionare. Raportul de forţe şi caracteristicile fundamentale ale situaţiei internaţionale“ dă nota şi semnificaţia aparte prin care noul demers al secretarului general al partidului s-a înscris în linia marilor fundamentări teoretice şi practice pe care societatea românească le-a cunoscut de la cel de al IX-lea Congres al partidului, într-o epocă de un impresionant avînt constructiv şi de o impresionantă şi clară aşezare a destinului patriei în lumina propriilor ei cerinţe şi posibilităţi, a idealurilor care i-au configurat şi-i configurează întregul potenţial al luptei, al muncii şi creaţiei. Prin această epocă România a intrat în posesia drepturilor şi libertăţilor ei fundamentale. Către această epocă au venit toate marile şi hotărîtoarele momente ale istoriei naţionale, la dimensiunea şi pe segmentul de timp al acestei epoci s-au obţinut cele mai mari şi mai prodigioase împliniri, prin această epocă România s-a înscris cu măreţie şi demnitate pe orbita marilor valori ale progresului şi civilizaţiei socialiste.

Expunerea secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a fost adoptată, în unanimitate, ca program de muncă şi acţiune revoluţionară al partidului, al întregului popor, program care stă la baza întregii activităţi de pregătire şi desfăşurare a celui de al XIV-lea Congres al P.C.R., a noului plan cincinal şi a direcţiilor de dezvoltare care privesc România anilor 2000. Este o etapă definitorie prin experienţa şi amploarea căreia se disting, cu certitudine şi cu patos al analizei şi elaborării ştiintifice, liniile de boltă ale orizonturilor viitoare.

Sentimentul hotărîtor

Fie şi numai această succintă istorie pe care o înfăţişează secretarul general al partidului într-unul din capitolele de început ale magistralei Expuneri la Plenara care a întrunit de fapt cea mai largă reprezentativitate politică şi socială — o adevărată conferinţă naţională a partidului — şi sentimentul cu desăvîrşire înalt şi de o tulburătoare prospeţime este acela pe care îndeobşte îl legăm de tot trecutul, prezentul şi viitorul nostru, sentimentul în cuprinderea căruia fiinţăm deopotrivă ca patrie şi popor, sentimentul naţional. Şi e de reţinut ca o caracteristică ce ne înglobează şi ne explică totodată, individualizîndu-ne în timp şi la scara propriei identităţi, faptul acesta de o extraordinară şi miraculoasă forţă prin care un sentiment de o asemenea rezistenţă la trecerea şi răscrucea veacurilor a lucrat şi a putut să lucreze asupra fiinţei noastre, astfel încît el să poată fi azi şi rostit şi trăit şi asumat. Dintr-o convingere şi o realitate în convergenţa cărora au stat şi stau idealurile înseşi ale naţiunii române, ale poporului, unirea şi unitatea care fac matca noastră de sprijin, chipul din noi şi de dincolo de noi al tuturor celor ce ne-au premers ca şi al urmaşilor. Este înalt, măreţ şi puternic acest sentiment, el este şi viaţa, este şi munca şi lupta şi durata noastră, este matricea, leagănul. Toate evenimentele istoriei vin către el ca trepte ale unui drum aspru şi anevoios, cu jertfe şi dăruiri pe măsură, avînd un panteon al memoriei desăvîrşit. Nu la vedere, ci în pămîntul pe care-l arăm şi-l semănăm, în munţii, pe dealurile şi cîmpiile noastre. Va fi crescut de-alungul timpului acest pămînt pe care-l locuim, se va fi înălţat şi va fi devenit poate mai greu cu gîndurile, cu aspiraţiile şi faptele tuturora, cu visele, luptele şi împlinirile care nu au o altă greutate decit pe aceea a vieţii şi abnegaţiei lor. Ca un altfel de cîntar, într-o cosmică şi neasemuită frumuseţe. Pe calea acestui sentiment s-au ridicat minţi şi inimi cutezătoare, pe calea şi din străfundurile acestui sentiment s-au urnit revoluţii şi au trecut, prin succesive trepte, la toate marile înfăptuiri de azi.

Într-o asemenea perspectivă şi pe durate care compun întreaga existenţă a patriei, Expunerea secretarului general al partidului în cadrul plenarei şi cuvîntarea rostită în încheierea acestui atît de larg şi reprezentativ forum al democraţiei muncitoreşti-revoluţionare, se constituie deja în acte de istorie imediată, în documente de cea mai mare importanţă pentru întreaga noastră actualitate politică şi socială, pentru orizontul de gîndire şi activitate care prefigurează chipul de mîine al patriei.

Conjugarea realităţii în lumina unei permanente deveniri şi senzaţia aceasta că realitatea dă forţă cuvintelor, că le încarcă aproape material cu o energie şi un suflu aparte, făcîndu-le să se rostească plenar şi să mărturisească adevăruri, să devină vizibile, concrete, în stare de a fi înfăţişate şi duse mai departe, sensul şi semnificaţia aceasta, deci, momentul de impact al realităţii cu propria-i expresie de spirit constituie poate una dintre legile cele mai simple, dar de multe ori ascunse, ale creaţiei. Însă exemplul de claritate, de analiză specifică prin care aprecierile şi orientările secretarului general al partidului se aplică asupra realităţii în continuitatea proceselor ei transformatoare şi într-o proiecţie de spirit prin care se văd liniile de boltă ale întregii noastre deveniri istorice, forţa şi amploarea sentimentului naţional de care sîntem legaţi cu toate rădăcinile şi fibrele existenţei noastre, constituie şi un argument cît se poate de viu al culturii, o cauză a progresului şi civilizaţiei prin cultură şi artă, spaţiu în care, asemenea atîtor şi-atîtor domenii de maximă importanţă din societate, este chemată să se exercite vocaţia creatoare.

Înaltele piscuri

Momentul omagial prilejuit de sărbătorirea zilei de naştere a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, precum şi a îndelungatei activităţi revoluţionare s-a desfăşurat sub înalte auspicii de gînd şi conştiinţă, făcînd din chipul şi rezonanţa zilelor de început de an o elocventă expresie a angajării, a hotărîrii de a face totul pentru înfăptuirea marilor programe ale înfloririi noastre socialiste. Mesajele de felicitare adresate marelui Erou al României socialiste, profundele sentimente de stimă, dragoste şi preţuire cu care este înconjurat ctitorul epocii pe care o

trăim, atestă, o dată mai mult, și cu argumente care țin de insăși istoria construcției noastre socialiste, spiritul mereu viu și treaz al unității indestructibile a poporului, marea devoțiune a țării, a oamenilor, față de cel care, identificîndu-se întru totul cu idealurile de libertate și independență, realizează în fruntea partidului, a națiunii, o operă istorică vastă ale cărei contururi duc cu mult mai departe în timp și fac din actualitatea politică, economică și socială un exemplu al permanentei deveniri.

Semnificațiile care se desprind au forța argumentelor hotărîtoare care fac relieful propriilor noastre biografii. Drumul parcurs este profund și cu mari deschideri de orizont, el înglobînd, practic, toate preocupările societății, întregul ei potențial. În economie, în știință, în învățămînt și cultură, în procesul de creștere și formare a generațiilor, pretutindeni în om și în țară s-au descoperit și se descoperă vitale capacități de energie creatoare, izvoare ale unei necontenite și prodigioase creșteri materiale și spirituale în toate domeniile de activitate. Congresul al IX-lea a fost factorul hotărîtor și el marchează începutul marii noastre propensiuni economice și sociale, după cum marchează însuși modul de a gîndi și aborda viitorul, căile optime în concordanță cu propriile noastre cerințe și posibilități, ale dezvoltării socialiste multilaterale. „Putem, într-adevăr, să privim cu mîndrie la tot ceea ce am realizat în decursul anilor de construcție socialistă, în care — fără îndoială — Congresul al IX-lea, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă un moment hotărîtor pentru dezvoltarea de astăzi a României. Fără Congresul al IX-lea, fără linia generală stabilită de acest congres, de congresele și conferințele naționale ulterioare, fără măsurile organizatorice, economice, politice adoptate în această perioadă, România nu s-ar putea prezenta astăzi cu realizările pe care le are".

Biografia de excepție a conducătorului partidului și statului, marea bogăție de idei a operei sale teoretice și practice, spiritul patriotic, revoluționar, înaltele calități ale militantului comunist prin gîndirea și acțiunile căruia se confirmă și se dezvoltă principii ale făuririi socialismului și comunismului într-o viziune dialectică legată de popor, de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitate, de muncă și luptă neîncetată, de știință și cultură, au, în inima și conștiința noastră, un permanent și puternic ecou. Mîndria și recunoștința pentru îndelungata activitate revoluționară desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, față de gîndirea, acțiunile și demersurile sale novatoare consacrate înfăptuirii neabătute a programelor de înaintare a țării pe noi trepte și spre noi piscuri ale progresului și civilizației socialiste se întîlnesc cu puternica angajare, cu hotărîrea fermă de a face din acest an — anul celei de a 45-a aniversări a victoriei revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperilaistă, precum și anul celui de al XIV-lea Congres al partidului — un timp al unor și mai rodnice împliniri. Ne îndeamnă spre aceasta însuși secretarul general al partidului : avem multe de făcut, dar am realizat asemenea transformări în patria noastră, am parcurs un asemenea drum încît putem să privim cu deplină încredere viitorul. Drumul pe care îl mai avem de urcat, deși mai are multe obstacole, este incomparabil mai ușor decît drumul pe care l-am parcurs pînă acum. Tot ceea ce am realizat, am realizat cu poporul, pentru popor, sub conducerea partidului. Vom străbate, deci, noile căi spre piscurile înalte ale comunismului, în strînsă unitate, sub conducerea partidului, cu poporul și pentru popor ! Într-o asemenea vastă și luminoasă perspectivă, țara își scrie cronica muncii și vieții sale, adăugînd la zestrea sa de valori economice, morale și sociale noi și noi înfăptuiri, făcînd din opera edificării și înaintării sale în timp o operă vastă, eroică și înălțătoare, demnă de cele mai înaintate cuceriri ale gîndirii și practicii umane.

Prețuirea științei

A devenit un fapt de acum obișnuit, o constantă a progresului și civilizației ca, ori de cîte ori lansăm noi programe de dezvoltare, ori de cîte ori, de la o etapă la alta, proiectăm în liniile generale prezentul și viitorul, să facem cu necesitate apel la știință, la cunoaștere, la cercetare. Dar în ultimii ani aceasta se întîmplă cu o frecvență mai mult decît matematică, este chiar modul de gîndire și elaborare, încă din fază de proiect, a oricărui plan care privește existența noastră materială și spirituală. Situarea noastră în contemporaneitate și, mai mult decît atît, în unele domenii, situarea noastră chiar în linia de vîrf, în avanposturile cercetării și aplicării în producție a noului, a valorilor științei și tehnicii. Este adevărat, beneficiem de o mare tradiție în acest sens, dar tot la fel de adevărat este că pînă în anii marcați de Congresul al IX-lea al partidului, această tradiție a avut mai mult reverberații teoretice, economia românească fiind în insuficientă posibilitate de a recepta și aplica valorile gîndirii și cercetării științifice. Transformarea cu adevărat a științei, a culturii în general, într-o puternică și omniprezentă forță de producție s-a petrecut abia în anii noștri. Argumentul la vedere ni-l procură însăși schimbarea în relief economic și social a țării, valorile muncii din industrie și agricultură care sînt inseparabile cercetării științifice și se întemeiază tocmai pe valorile spiritului creator. Se datorează toate acestea unei politici bine edificate în raport cu cerințele progresului și atitudinea față de știință, față de învățămînt, față de cultură,

și nu este lipsit de semnificație să ne reamintim că, de fapt, întregul Program al partidului de făurire a societății socialiste și comuniste este întemeiat pe o largă și edificatoare platformă științifică, pe un vast și edificator evantai de condiții și probleme specifice puse în ecuație cu legități mai generale. Prețuirea științei ca și avîntul deosebit pe care l-a cunoscut și-l cunoaște aceasta, în legătură cu învățămîntul, cu școala, cu creșterea și afirmarea noilor generații de specialiști, cu producția de bunuri materiale și spirituale și participarea nemijlocită a României la schimbul internațional de valori au însă și o motivație, principială, teoretică și practică aparte. Este faptul că, reunind calități de remarcabil om politic și savant, tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu se ocupă, în conducerea partidului și statului, de știință, învățămînt și cultură, realizînd o strînsă unitate intre cerințele înseși ale dezvoltării, ale progresului și implicarea în viață, în sfera producției materiale a rezultatelor cercetării științifice. Sînt programe de largă perspectivă elaborate în acest sens, cu contribuția directă a tovarășei Elena Ceaușescu. Învățămîntul, știința și cultura au cunoscut și cunosc de aceea o atenție căreia i-am putea spune specială, o grijă și un interes de cea mai mare importanță sub semnul cărora se cuprind și talentul, și abnegația dar și stăruința aparte care vine din convingerea că știința și tehnica, noile tehnologii, noile cuceriri ale cunoașterii umane trebuie să folosească binelui țării, prosperității, cauzei păcii, progresului, civilizației. Și mai este acest devotament pe care-l regăsim pe planul umanist al creației științifice și tehnice, o latură azi inseparabilă politicii de făurire a unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră, este marea încredere în capacitatea creatoare a poporului român de a se afirma prin știință, prin cultură, ocupînd un loc tot mai demn și mai respectat în rîndul popoarelor lumii. Prețuirea științei și a omului de știință, a omului de cultură este prețuirea însăși a muncii și talentului, fiind cu deosebire o laudă a poporului și-a patriei.

Exemplu înaintat

ste în firea poporului de a sărbători și omagia pe cei care, prin vocație, prin neobosita lor muncă, prin gîndire și acțiune practică, novatoare, il slujesc cu devotament și abnegație, militînd pentru înfăptuirea aspirațiilor și intereselor sale fundamentale. Într-o epocă de mare avînt constructiv cum este epoca noastră, acest aport se resimte atît în planul ideilor, al convingerilor, cît și în acela al realității, al proceselor revoluționare, după programe și obiective care fac linia

de orizont a viitorului, calea de asigurare mai rapidă, şi în condiţii optime cît mai relevante, a progresului şi civilizaţiei. De o asemenea caldă apreciere se bucură, şi într-o asemenea dimensiune a respectului şi recunoştinţei este privită activitatea tovarăşei academician doctor inginer Elena Ceauşescu, remarcabilă personalitate a vieţii politice şi sociale româneşti, savant de largă recunoaştere internaţională.

În anii care au urmat Congresului al IX-lea al partidului, ştiinţa şi cercetarea românească, învăţămîntul şi cultura, au cunoscut, cum de altfel toate domeniile existenţei, o dezvoltare impetuoasă şi în strînsă legătură cu problematica vastă şi concretă a edificării noii societăţi. De la ramurile de bază, industria şi agricultura, şi pînă la cele mai diverse domenii şi sectoare de activitate, ştiinţa a fost implicată atît în ceea ce priveşte latura cercetării fundamentale cît şi în aceea a aplicării rezultatelor, a implementării lor în sfera producţiei, a sporirii zestrei de bunuri materiale şi spirituale. Este aceasta una din trăsăturile dominante ale strategiei făuririi noii societăţi, una din acele calităţi de fond prin care gîndirea, activitatea secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, au dobîndit şi dobîndesc o tot mai clară configuraţie de operă politică şi socială care stă la baza tuturor marilor noastre înfăptuiri.

Ştiinţa, în actuala etapă, este nemijlocit legată de programele dezvoltării economice intensive, de o nouă calitate a muncii şi vieţii în toate domeniile de activitate. Atingerea unui nou stadiu, acela de ţară socialistă mediu dezvoltată, are în ştiinţă, aşa cum deseori s-a subliniat, un teren de o indiscutabilă şi amplă susţinere. Valorile muncii sînt azi în mod organic legate de ştiinţă şi cercetare, într-o interferenţă continuă şi cu un efect stimulator de cea mai mare importanţă pentru activitatea creatoare, pentru organizarea ştiinţifică a producţiei şi transformarea rezultatelor acesteia în substanţiale mijloace ale ridicării nivelului de trai material şi spiritual.

Prestigiul operei ştiinţifice a tovarăşei academician doctor inginer Elena Ceauşescu se îmbină cu acela al omului politic cu înalte responsabilităţi în activitatea de partid şi de stat. Largi confirmări internaţionale vin să întărească acest prestigiu şi să-i sublinieze importanţa, mai ales în acel sens umanist în care ştiinţa şi viaţa, ştiinţa şi munca, ştiinţa şi politica se armonizează atît de concret şi atît de distinct.

Această triadă : învăţămînt-cercetare-producţie explică poate în modul cel mai clar universul de preocupări şi cerinţe prin care pregătirea, formarea şi afirmarea tinerelor generaţii beneficiază de un statut moral şi politic deosebit. În acest perimetru al vîrstei tinere, al descoperirii talentelor şi vocaţiei şi, de bună seamă, al îndrumării, al instruirii pentru muncă şi viaţă se resimte contribuţia de excepţie a tovarăşei Elena Ceauşescu. Tineretul, aşa cum se spune în Programul partidului, reprezintă viitorul însuşi al naţiunii ; prin ştiinţă, prin muncă, prin cultură, el este chemat să se afirme ca un factor puternic al progresului şi civilizaţiei de azi şi totodată ca participant activ la înfăptuirea propriei sale condiţii. Înţelegerea aceasta şi sub un asemenea raport al determinării viitorului constituie de asemenea o trăsătură dominantă a activităţii politice şi ştiinţifice pe care, alături de marele bărbat al ţării, Erou între Eroii neamului, tovarăşa Elena Ceauşescu o desfăşoară cu o exemplară contribuţie la cauza propăşirii socialiste a patriei, a poporului.

Valori supreme

Într-o semnificaţie de amplă cuprindere, Tezele din aprilie, Expunerile secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, au acea calitate de a conferi relaţiei timp-om, om-ţară, realitate-perspectivă, creaţie-muncă, o putere de conştiinţă care se poate defini printr-o mai acută şi mai largă identitate în lumea propriilor noastre gînduri şi preocupări. Un argument cît se poate de edificator în această privinţă îl reprezintă însăşi cultura care, în accepţia ei actuală, este văzută şi înţeleasă ca factor de civilizaţie, ca indice de progres.

Dimensiunea culturii este azi o dimensiune a dezvoltării, ea se întemeiază, în ordinea propensiunii ei materiale şi spirituale, pe economic, pe social, are în ascendenţa ei morală şi politică tot ceea ce se gîndeşte, se cugetă şi se înfăptuieşte în societate. Idealurile înseşi ale patriei, ale po-

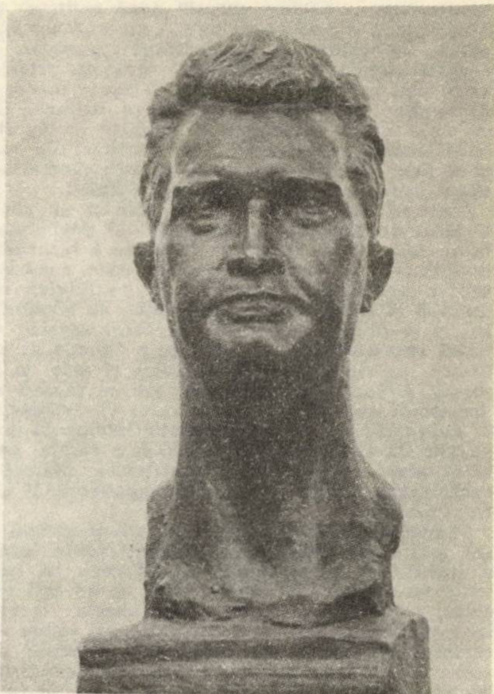
porului sînt idealurile culturii. Să ne amintim numai acele zbateri din trecut, mişcarea aceea tulburătoare de gînduri şi fapte, trezirea aceea din adîncuri a sufletului românesc, jertfele şi eroismul care au consacrat în istorie Marea Unire, făurirea statului naţional unitar român şi exemplul culturii, al creaţiei române pilduitoare.

Cultura română este o cultură angajată, a moştenit acest spirit care a prefigurat şi însoţit evenimente cruciale ale istoriei şi prin aceasta ea perpetuează fapta înaintaşilor. Dar dă şi un suflu mereu viu şi proaspăt prezentului, ea cuprinde în dimensiunea ei şi forţa vizionară prin care noi, cei de azi, ne ilustrăm în lumina gîndirii şi creaţiei pentru patrie, a dăruirii care ne situează în perspectiva unei înalte înfăptuiri de conştiinţă. Mai mult decît elocvente sînt în acest sens aprecierile secretarului general al partidului, ideile şi orientările care privesc cultura, ştiinţa şi învăţămîntul, creaţia în general. Trăim o epocă de mari transformări revoluţionare, de noi şi noi descoperiri ştiinţifice şi tehnice, de lărgire continuă a orizontului cunoaşterii umane în toate domeniile de activitate. Iată de ce trebuie să spunem cu toată tăria că viitorul poporului nostru — ca de altfel al oricărui popor — va fi determinat în mod hotărîtor de nivelul învăţămîntului şi al cercetării ştiinţifice. Sînt pe lume mari puteri care dispun de multă forţă militară ! Dar cea mai puternică forţă este acum a ştiinţei, a culturii, a învăţămîntului — şi un popor cu o înaltă cultură, înarmat cu o înaltă ştiinţă în toate domeniile va deveni o putere mare pe Pămînt ! Trebuie ca şi România, poporul nostru să devină, în domeniul ştiinţei, învăţămîntului, culturii, un popor puternic, o mare putere a ştiinţei şi culturii !

Se află aici, în aceste cuvinte, explicaţia însăşi a spiritului revoluţionar, creator, pe care îl promovează şi este chemat să îl promoveze cultura. Angajarea ei într-o asemenea amplă şi nobilă viziune aduce în prim plan imaginea de mîine a patriei, ca o consacrare a epocii de azi. În cuprinderea acestei opere constructive de importanţă vitală pentru destinul socialist şi comunist al României, cultura şi arta, creaţia, prin tot ce semnifică în plan material şi spiritual — reprezintă o cotă de vîrf în permanentă şi laborioasă actualitate, acea altitudine mereu mai înaltă şi mai cuprinzătoare spre care tind şi prin care se împlinesc marile vocaţii ale poporului, ale naţiunii. Între valorile supreme care alcătuiesc sufletul şi fiinţa patriei, libertatea, independenţa, unirea şi unitatea sînt deopotrivă opera luptei şi muncii, dar şi a culturii, prin lucrarea şi angajarea căreia aceste valori sporesc neîncetat, de la generaţie la generaţie, făcîndu-ne să fim în permanenţă atît moştenitorii cît şi făuritorii propriului destin.

Destinul culturii

Într-o largă accepţie, spiritul revoluţionar este legat de acţiunea practică, novatoare, dar, tot la fel, el este şi proiecţia în planul ideilor a realităţii în continuă prefacere, în continuă schimbare. De la bun început el se refuză stagnării şi se instituie ca principiu al vieţii, al muncii, al gîndirii şi creaţiei, el este mişcarea mereu vie şi lămuritoare prin care gîndul se îndrumă spre faptă şi măreşte neîncetat spaţiul disponibilităţii

Sculptură de Ion Jalea

creatoare. Are forţa şi greutatea moralei prin care toate profesiile caută să se exprime în folosul binelui, al progresului şi civilizaţiei, al patriei, al propăşirii poporului şi nicidecum altfel. Nu se lasă atins de umbra unor interese meschine nici măcar în numele toleranţei. El consacră şi dezvoltă virtuţi alese ca munca, dăruirea, cinstea şi demnitatea, simţul înalt al îndatoririi faţă de partidul, ţara şi poporul tău. Cultura şi arta ca domenii prin excelenţă ale manifestării spiritului revoluţionar sînt chemate tocmai în această direcţie să-şi exercite vocaţia lor transformatoare şi să releve destine exemplare. Cu cît nivelul ideologic-teoretic va fi mai ridicat, sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu în expunerea prezentată în cadrul marelui forum democratic din noiembrie, anul trecut, cu cît vor fi mai bine înţelese schimbările din societate şi lume, cu atît mai mult se vor dezvolta concepţia şi spiritul revoluţionar de acţiune, activitatea organizatorică, practică, în realizarea politicii generale. Ceea ce urmăreşte această politică în sfera ideologicului, a conştiinţei, este un înalt sens etic şi moral, o chestiune de atitudine în ultimă instanţă, dar una care să releve trăsături înaintate.

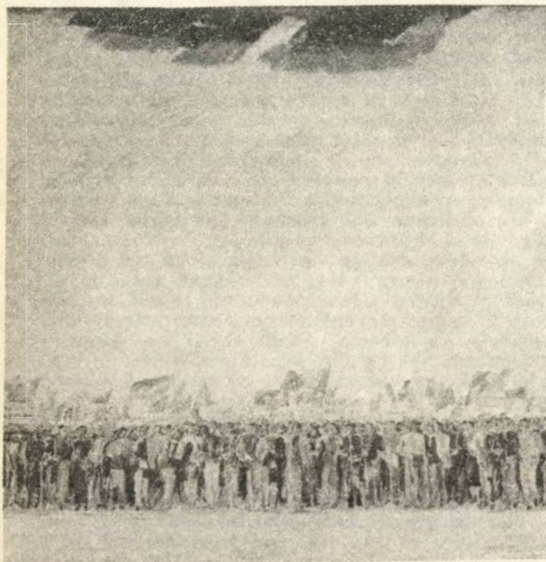
Pătrunzîndu-se de spiritul revoluţionar al epocii, cultura şi arta transmit la rîndul lor spirit

revoluţionar, propun această nouă calitate de conştiinţă şi o profesează public, cu mijloace specifice, adresîndu-se sensibilităţii generale. În aceasta constă şi importanţa creaţiei, printr-o asemenea raţiune se explică şi caută mereu a se explica şi conştiinţa de sine a culturii. Cel ce scrie nu-şi contemplă o condiţie închipuită, ci îşi asumă răspunderea unei realităţi din care şi el face parte şi pe care şi el este chemat s-o ajute într-o continuă edificare de spirit.

Destinul culturii şi artei nu este şi nu poate fi altul decît acela al implicării, al participării la această uriaşă operă de revelare a identităţii conştiinţei creatoare, într-un sens care. după expresia secretarului general al partidului, înseamnă identificarea cu aspiraţiile, cu idealurile luptei şi muncii poporului. În acest spaţiu de vastă rezonanţă se exercită, prin funcţia şi calitatea lor revoluţionară, cultura şi arta, în această dimensiune se înscriu ele ca factori de conştiinţă specifică ai progresului şi civilizaţiei, ai dezvoltării. Este o dimensiune intrinsecă procesului de făurire a noii societăţi, a omului nou, şi ca atare ea sporeşte semnificaţia majoră a construcţiei, avînd un rol cu preponderenţă activ, innoitor.

Dimensiunea este politică, morală şi socială în cel mai înalt grad, ea este interferenţa însăşi a spiritului revoluţionar cu tot ceea ce, prin noua sa calitate de centru vital al întregii naţiuni, partidul îşi asumă şi călăuzeşte mersul înainte al societăţii. A fi revoluţionar, spune secretarul general al partidului, a fi comunist înseamnă a fi întotdeauna în primele rînduri ale luptei împotriva vechiului, a tot ce s-a perimat şi nu mai corespunde noii etape de dezvoltare, înseamnă a acţiona cu toată fermitatea pentru promovarea noului, a spiritului şi concepţiei revoluţionare în toate domeniile de activitate.

Într-o asemenea proiecţie şi sub semnele unor asemenea cerinţe, este invocat şi rolul culturii şi artei, într-o asemenea viziune este chemată creaţia să se inspire de la izvoarele realităţii. Ni se relevă prin aceasta nu numai exemplul mereu viu şi proaspăt al identităţii creatoare ci şi amplitudinea şi abnegaţia eforturilor care-i certifică vocaţia.

Embleme de primăvară

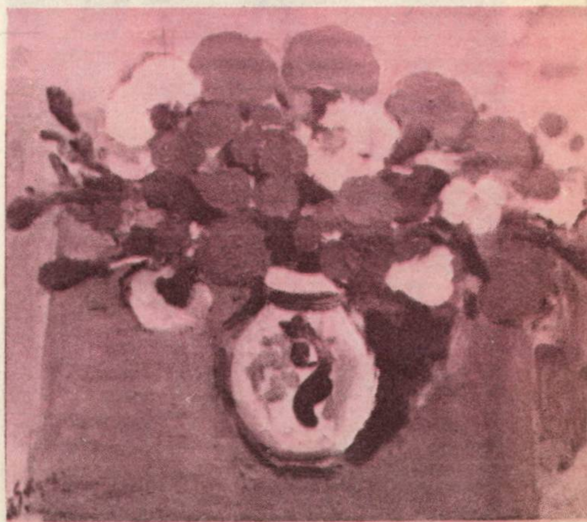
Este evident că, în lumina tezelor şi orientărilor cuprinse în Expunerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la marele forum din noiembrie, anul trecut, preocupările societăţii noastre cunosc o ridicare de altitudine în ale cărei dimensiuni se întrevăd cu mult mai clare şi mai exacte liniile de acţiune ale muncii şi gîndirii creatoare. La orizontul istoric stă convergenţa cîtorva date care, prin semnificaţia şi importanţa lor, prilejuiesc o viziune şi mai cuprinzătoare asupra propriei experienţe, a tradiţiilor revoluţionare pe care procesul înaintării pe calea progresului şi civilizaţiei socialiste le-a consacrat în istorie ca momente distincte, de un pronunţat caracter politic şi social. S-au împlinit, în martie, patruzeci de ani de la declanşarea a ceea ce îndeobşte numim marea epopee a satului şi agriculturii româneşti, începutul cooperativizării agriculturii, operă vastă, de proporţii şi cu structuri istorice deosebite, care avea să conducă spre transformări revoluţionare uriaşe în munca şi viaţa tuturor celor ce se îngrijesc de pîinea ţării. Şi nu numai în munca şi viaţa lor, ci în fizionomia însăşi a întregii societăţi. Era aceasta, într-o cronologie de evenimente care urmau actului revoluţionar de la 23 August 1944, cea de-a doua revoluţie în agricultură. Pentru ca, în timp şi după aşezarea bazelor victoriei cooperativizării, odată cu Congresul al IX-lea şi în special în anii care au urmat, să se poată gîndi la cea de a treia revoluţie agrară, la ceea ce, în expresia sa materială, trăim astăzi, într-o realitate de prim ordin şi cu cele mai profunde caracteristici.

Fundamentînd conceptul de nouă revoluţie agrară, secretarul general a partidului a enunţat direcţiile de acţiune care vizează obţinerea de producţii record, dar şi schimbarea modului de a gîndi şi munci, ridicarea muncii şi vieţii din această principală ramură de activitate a ţării la nivelul unei noi calităţi, al unui nou orizont de conştiinţă. Cei patruzeci de ani cîţi au trecut de la acel început de primăvară a satelor şi cîmpiilor româneşti au în răsfrîngerea lor sensuri, experienţe şi semnificaţii care, privite de la înălţimea realizărilor de azi, ne pun în contact cu tot ceea ce înseamnă valoarea marii proprietăţi socialiste, calea şi mijloacele sigure ale propăşirii, ale făuririi cu poporul şi pentru popor, a progresului şi civilizaţiei...

Tot în această primăvară s-au împlinit o sută de ani de la cea dintîi sărbătorire a zilei de 1 Mai pe pămîntul românesc şi cincizeci de ani de la marea manifestaţie muncitorească, antifascistă, în organizarea şi desfăşurarea căreia un rol esenţial l-au avut tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi tovarăşa Elena Ceauşescu. Vedem aici nu numai exemplul unei atitudini de conştiinţă revoluţionară al tinereţii care s-a exprimat şi se exprimă în clocotul luptelor, al muncii, al angajării politice, ci şi modul în care, de-a lungul istoriei, mişcarea muncitorească din patria noastră s-a ridicat la înălţimea misiunii sale, avînd o certă deschidere spre actualitate şi o necontenită grijă pentru viitor, pentru cauza ideilor de libertate socială şi naţională, de independenţă şi suveranitate. Manifestaţia de acum o jumătate de secol a avut un puternic caracter antifascist şi s-a bucurat de un amplu ecou internaţional. Era în aceasta un semn de primă-

vară, de trează conştiinţă politică şi de înaltă ţinută patriotică, revoluţionară, era demersul prin care se întărea o tradiţie şi se întrezăreau liniile de boltă ale unui prodigios destin, pentru ca, în materializarea lui, să poarte şi configuraţia viitoarelor etape într-un impact al ştiinţei şi tehnicii celei mai avansate.

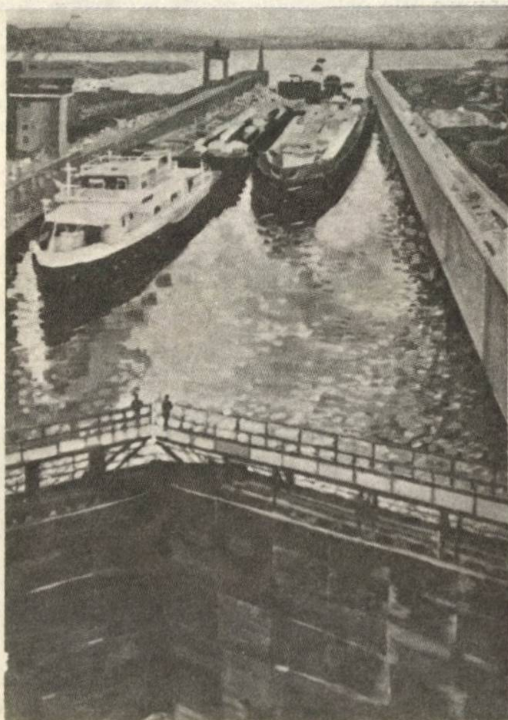
Cuvîntările secretarului general al partidului relevă cu pregnanţă toate aceste direcţii şi preocupări în economie, aducînd argumente de ordin principial, teoretic şi practic, în măsură să impulsioneze întreaga activitate dar şi să consacre acel nou orizont de conştiinţă comunistă activă, revoluţionară, prin care, aşa cum se exprima secretarul general al partidului, factorul hotărîtor, oamenii, şi de aici nevoia unei permanente pregătiri politice şi profesionale, în contact direct cu problemele muncii, ale realităţii, cu scopurile fundamentale ale ridicării, de la etapă la etapă, într-un plan valoric superior, a întregii capacităţi de voinţă, iniţiativă şi acţiune. „Avem forţa necesară şi trebuie să ne concentrăm în mod deosebit, în acest an şi în anul următor, pe aceste probleme ale înfăptuirii programelor, la nivelul celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii şi, în unele domenii, să atacăm cu îndrăzneală şi să ne propunem să fim în primele rînduri, să avem cele mai bune rezultate, sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Aceasta înseamnă că ştiinţa românească se va angaja cu toată forţa pe calea noii revoluţii tehnico-ştiinţifice, a noii revoluţii agrare, a creşterii tot mai puternice a contribuţiei sale la progresul patriei noastre, la făurirea socialismului şi comunismului în România !". Arătînd că trebuie să introducem un spirit nou, ştiinţific, revoluţionar, de răspundere comunistă în întreaga activitate de organizare şi modernizare, de dezvoltare economico-socială a patriei, secretarul general al partidului conferă realităţii practice nu numai argumentele prezentului concret şi dinamic ci şi pe acelea ale viitorului, într-o direcţie care este a noului, a luptei hotărîte împotriva vechiului, a tot ceea ce s-a perimat şi nu mai corespunde actualei etape. Implicaţiile privesc, desigur, întreaga existenţă. Ele au un punct viu de sprijin şi în cultură, în artă, potenţează gîndul spre fapte de creaţie.

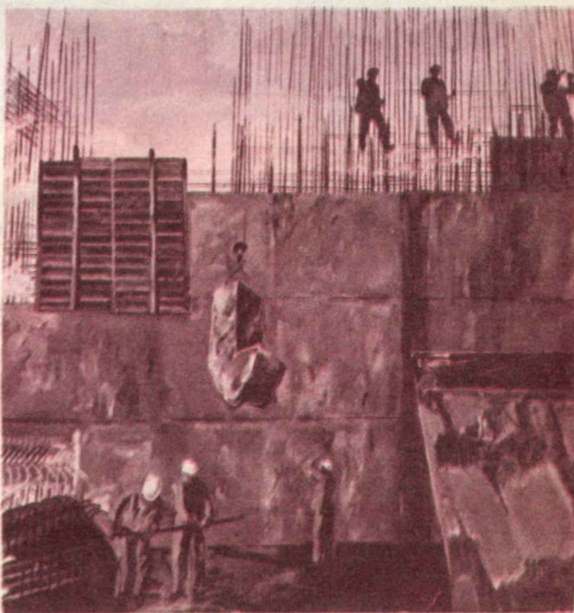

Argumentele viitorului

Un gînd cu desăvîrşire înalt a făcut ca primăvara acestui an să se fi constituit într-un anotimp amplu şi efervescent, hotărîtor pentru multe din preocupările şi starea noastră de spirit. Actualitatea politică, ecomică şi socială a înscris la loc de frunte sensuri, accente şi demersuri care privesc convergenţa programelor dezvoltării noastre multilaterale şi poartă ca semn preocupănitor cerinţa faptei, a împlinirii întocmai a obiectivelor şi sarcinilor stabilite de Congresul al XIII-lea şi Conferinţa Naţională ale partidului, a orientărilor cuprinse în cuvîntarea secretarului general al partidului rostită în cadrul marelui forum democratic din noiembrie anul trecut. Abordarea problematicii construcţiei noii societăţi în toate planurile vieţii materiale şi spirituale cunoaşte o ascendenţă teoretică şi practică în măsură să reliefeze nu numai o experienţă vastă, de o deosebită limpezime şi cu un profund suport al realităţii, al muncii şi vieţii, al gîndirii şi creaţiei, ci şi necesităţile de prim ordin ale perfecţionării întregii activităţi, căile şi soluţiile care, într-o optimă raportare la propriile noastre realităţi, pot şi trebuie să conducă la înfăptuiri şi mai mari. Este aceasta ideea generală în care au fost dezbătute pe larg preocupări de fond cum sînt îndeplinirea planului, calitatea şi eficienţa muncii, modernizarea şi înnoirea producţiei, politica investiţiilor, alte aspecte care privesc bunul mers al economiei noastre astfel încît acest an să reprezinte un reper fundamental pentru ridicarea pe o nouă treaptă, superioară, a activităţii din industrie, din agricultură, din toate domeniile. Cel de-al optulea cincinal are astfel o bază sigură şi tot mai puternică.

Patriotismul creaţiei

Cultura română a fost şi rămîne un spaţiu distinct, cu temeinice şi ample reliefuri de spirit legate de interesele majore ale ţării. Inconfundabilă în esenţa ei, de o mare bogăţie sufletească şi de o largă deschidere spre idei, spre sensul şi rostul civilizator al acestora, cultura şi dorinţa de cultură au mers mînă în mînă cu idealurile de libertate, de demnitate naţională şi

socială, cu aspirațiile de dreptate și lupta pentru înfăptuirea acestora, cu ființa însăși a patriei, a poporului, într-o unire de cuget și faptă care a putut înfrunta veacurile și a putut ieși victorioasă, la un liman care este al anilor și al construcției de azi. Trecutul atîrnă greu în balanța istoriei, spirite mari, luminate, cărturari de seamă și luptători neînfricați și-au pus pecetea pe cuvîntul țară. Trecutul înaintat și moștenirea lui reprezintă o coordonată de fond, inextricabilă, a culturii și un reazim al ei esențial. Istoria culturii este istoria luptei și muncii, a creației, este acest fapt de o netăgăduită frumusețe morală și socială a slujirii neabătute a patriei, a acelei lucrări pe care ființa patriei o realizează, ridicîndu-se și îmbogățindu-se neîntrerupt prin chipul și străduințele înalte, cinstite și demne ale oamenilor ei.

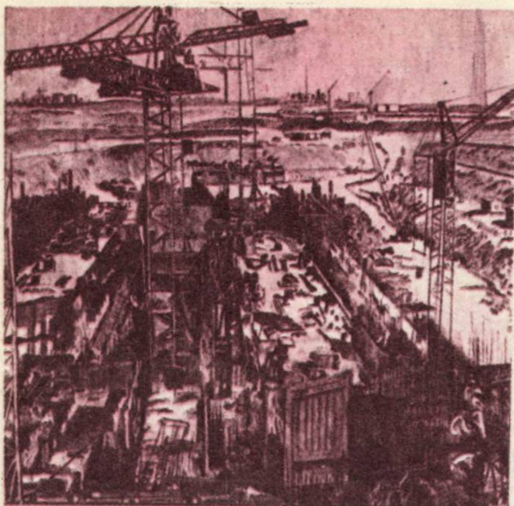
Prezentul este măreț, glorios, și el are linia de boltă a marilor transformări revoluționare petrecute nu numai în condiția politică și socială a țării ci și în biografia, în munca și viața fiecăruia dintre noi. Identitatea noastră este alta acum și ea are cuprinderea a tot ceea ce se gîndește și se realizează mai profund și mai temeinic în țară, identitatea noastră are dimensiunea — nu în abstract, nu în imaginar și nici în timpi impalpabili, depărtați sau iluzorii — ci în realitatea exactă, dinamică, a duratei pe care-o alcătuim și prin care ne exprimăm la modul concret al faptei, al împlinirii, al muncii și creației care sînt tot o formă a luptei, a spiritului patriotic, revoluționar. Este o ctitorie imensă această identitate și ea are, în configurația sa, un întreg traiect istoric pe parcursul căruia Congresul al IX-lea al partidului și epoca inaugurată de acest măreț eveniment constituie semnele înseși ale creației, ale consensului care venea dintr-o adîncă și fertilă legitimitate istorică, precum și din perspectiva uriașă prin care prezentul ni s-a legitimat și se legitimează de atunci ca destin. Epoca Nicolae Ceaușescu — nume de ctitor, nume de om și destin — este chipul și starea acestei identități, este modul în care ne-am asumat și răspundem de starea propriei noastre condiții ca țară și popor.

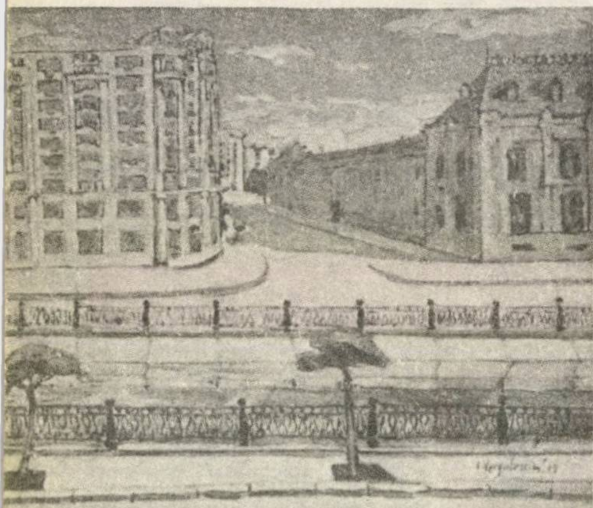
Conștiința activă, revelatoare

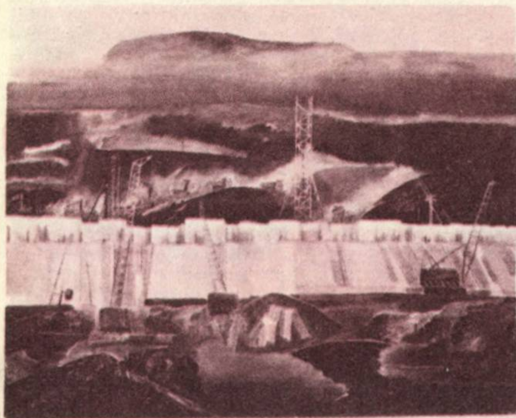

eza construirii socialismului cu poporul și pentru popor, cu oamenii, pentru oameni — formulată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și prezentată, nu o dată, în nenumărate forumuri ale democrației noastre socialiste, muncitorești-revoluționare — explică nu numai sensul acestei identități prin excelență creatoare ci și particularitatea

unei experienţe de excepţie, aceea a întemeierii pe tradiţie, pe marea capacitate de creaţie a poporului, a naţiunii, pe deschiderea spre nou, spre cele mai înaintate cuceriri ale gîndirii şi practicii umane, ale cunoaşterii. Respectarea legilor ţării şi a climatului de legalitate, de democraţie, întărirea disciplinei şi răspunderii în muncă, a vigilenţei, atitudinea fermă faţă de orice încercare de denigrare a ţării şi slujirea neabătută a intereselor fundamentale ale poporului, ale naţiunii, sînt trăsături care definesc deopotrivă munca şi creaţia şi ele, în ansamblul lor, constituie o parte inseparabilă a unităţii naţionale, a conducerii de către partid şi prin partid — ca centru vital al naţiunii — spre piscurile înalte, mari, ale socialismului şi comunismului.

Către chemarea acestor piscuri şi pe drumul, pe traiectul acesta istoric, al edificării în om, în conştiinţă, în lumina menirii şi condiţiei sale şi pe măsura propriilor sale disponibilităţi, a calităţii de cinste, de omenie, demnitate, abnegaţie, dăruire, curaj, mîndrie pentru tot ceea ce s-a înfăptuit, hotărîre, angajare şi răspundere faţă de tot ceea ce se va înfăptui — un cuvînt mereu viu şi de largă audienţă au avut, şi au de spus, literatura şi arta, creaţia în general. Ca expresie de conştiinţă activă şi revelatoare prin care, a fi cu poporul şi pentru popor înseamnă a te însuma unei opere istorice înalte şi în tradiţia celor mai prodigioase şi mai cutezătoare spirite care, prin lumina gîndului şi-a faptei, au dus şi-au ridicat mereu mai departe cuvîntul şi ideea de patrie.

Patriotismul culturii, al creaţiei, este funciar vocaţiei autentice. Primează întotdeauna interesele majore ale ţării iar actul cultural autentic şi responsabil poartă, dezvoltă şi menţine mereu trează conştiinţa acestora.

În viziunea patriei

În anii epocii care poartă numele conducătorului partidului şi ţării, există un segment de timp prin care primăvara are o răsfrîngere simbolică. Prin consens naţional, în urmă cu cincisprezece ani, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost ales Preşedinte al Republicii Socialiste România. Între înaltele prerogative de partid şi acelea de stat se realiza acea unitate care, în consfinţirea ei istorică, purta pecetea ideilor unirii şi se întemeia pe rădăcini adînci ale demnităţii naţionale, făcînd ca în epoca marii construcţii socialiste România să aibă cel dintîi preşedinte. Este acesta şi sensul profund al actului constituţional prin care istoria noastră modernă şi contemporană se făureşte asemeni tuturor biografiilor de muncă şi conştiinţă ale ţării, gravitînd în raza unei biografii de excepţie, prodigioase şi exemplare.

Aşadar, pe traiectul marilor transformări revoluţionare petrecute după Congresul al IX-lea al partidului, momentul însemnelor prezidenţiale cu care a fost investit tovarăşul Nicolae Ceauşescu, momentul de referinţă în logica şi măreţia tuturor înfăptuirilor care au urmat — primăvara de acum cincisprezece ani. Şi ecourile ei în acel perimetru de conştiinţă pe care ţara l-a cunoscut sub forma întăririi şi dezvoltării sistemului democraţiei socialiste muncitoreşti-revoluţionare. Căci sensul cel mai

adînc şi semnificaţia cea mai puternică de acest fapt se leagă ; democraţia ca ideal şi realitate, sistemul de norme şi legi care ilustrează voinţa şi aspiraţia de progres şi civilizaţie, disponibilitaea largă a maselor de a participa la edificarea propriei vieţi, democraţia şi spiritul mereu mai larg, mai deschis al acesteia, funcţionînd în strînsă şi deplină legătură cu interesele supreme ale patriei, ale naţiunii. În această concepţie, realitatea economică şi socială a patriei s-a înscris pe coordonatele de fond ale marilor ei posibilităţi de dezvoltare. Viziunea de ansamblu este a unei ctitorii uriaşe care priveşte toate domeniile existenţei şi toate zonele ţării, într-o multiplă şi definitorie proiecţie a viitorului, conform propriilor noastre cerinţe şi posibilităţi. Dar implicaţiile acelui consens naţional de primăvară se resimt azi nu numai în tot ceea ce constituie noua zestre materială a patriei, ci şi în aceea de spirit, în gîndire, în cultură şi ştiinţă, în conştiinţa noilor generaţii de constructori ai socialismului. Este acesta faptul de o deosebită evidenţă pe planul angajării, al hotărîrii de a înfăptui programele adoptate de Congresul al XIII-lea şi Conferinţa Naţională ale partidului, sarcinile şi orientările marelui forum din noiembrie anul trecut.

Sîntem în anul celei de a 45-a aniversări a victoriei revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, în anul celui de al XIV-lea Congres al partidului, momente politice de vîrf care concentrează atenţia întregii societăţi. Acum — spunea secretarul general al partidului — am ajuns la un asemenea nivel încît trebuie să ne propunem să concentrăm forţele spre mai buna organizare şi modernizare a tuturor sectoarelor, spre introducerea mai puternică a mijloacelor tehnice cele mai moderne, a ştiinţei şi tehnicii în toate domeniile, să asigurăm înfăptuirea noii revoluţii agrare. Pe această bază să asigurăm noi şi noi progrese ale patriei noastre, înfăptuirea pînă în anii 2 000 a Programului partidului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, să creăm condiţiile pentru a trece la realizarea în viaţă a principiilor comuniste de muncă şi viaţă".

Amintind că, pornindu-se de la teza ştiinţifică a construirii socialismului cu poporul şi pentru popor, s-a creat un larg cadru democratic şi s-a asigurat o vie funcţionalitate întregului sistem al democraţiei muncitoreşti-revoluţionare, secretarul general al partidului sublinia forţa unităţii pooprului, a naţiunii, unitate în care stă însăşi garanţia mersului ferm înainte, spre noi culmi de progres şi civilizaţie. Pe temeiul acestei unităţi şi în consonanţa ideii de mare bogăţie omenească a construirii socialismului cu poporul şi pentru popor, prezentul şi viitorul patriei poartă însemnele sigure ale realităţii

care se împlinește și se dezvoltă neîncetat, poartă deschideri sigure și demne spre om și societate, spre inima și conștiința întregii națiuni.

Independența deplină

Înalte și reprezentative forumuri în care se hotărăsc liniile de ansamblu ale prezentului și viitorului au preocupat, recent, atenția întregii țări. Este vorba, în primul rînd, de Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, pe a cărei ordine de zi au figurat probleme de maxim interes și cu un ecou deosebit în sfera actualității politice, economice și sociale. Cuvîntarea secretarului general al partidului subliniază cu precădere aceasta și consacră, pe planul ideilor și argumentelor revelatoare, un moment calitativ nou, de o excepțională importanță și cu un deosebit impact în lumea eforturilor, a gîndirii și practicii revoluționare. Zilele de 12—14 aprilie 1989 marchează — se poate spune — o deplină independență economică și politică a României! — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu. Pentru prima oară în istoria sa îndelungată, România nu are nici o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui și este cu adevărat independentă — și economic și politic! Această știre care a făcut ocolul țării și al lumii, primită cu sentimente de satisfacție de către întreaga națiune, de toți fiii și fiicele patriei, conferă primăverii acestui an un statut aparte, de istorie politică, economică și socială care, în cronica atîtor și-atîtor înfăptuiri și preocupări, înscrie, iată, un bilanț de o categorică și cuprinzătoare realitate: România și-a plătit complet datoria externă. Semnificativ prin el însuși, actul ca atare este mai mult decît memorabil și adună în el timpi ai experienței, ai capacității politice și organizatorice prin care munca, gîndirea și creația poporului s-au exprimat și se exprimă în acel consens al dezvoltării și afirmării neîntrerupte pe calea progresului și civilizației socialiste, al creșterii necontenite a patrimoniului de valori materiale și spirituale. Pentru că, așa cum s-a subliniat, în această perioadă s-au realizat vaste lucrări industriale și agricole, s-au dezvoltat capacități productive de interes național și în consonanță cu cele mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii în general. Tot în acești ani s-au dat în folosință Canalul Dunăre — Marea Neagră și Canalul Poarta Albă — Midia — Năvodari, s-a realizat metroul în București, s-a amenajat rîul Dîmbovița, au început și se desfășoară din plin marile lucrări de modernizare și sistematizare a Capitalei printre care și construirea noului centru politico-administrativ. În general, o puternică dezvoltare au cunoscut și cunosc toate județele, toate orașele și comunele patriei. Toate acestea arată cu puterea evidenței celei mai categorice că drumul parcurs este cu desăvîrșire dinamic și complex, amplu și înnoitor, într-o permanentă și viguroasă ascendență. Dar schimbările produse mai arată și altceva și anume vitalitatea economiei românești, capacitatea ei de a înainta pe fronturi largi și profunde, conform propriilor cerințe și posibilități. Marea proprietate socialistă își arată roadele și certifică justețea unei politici și a unor programe care răspund prezentului și viitorului, intereselor fundamentale ale patriei și poporului.

Congresul victoriei socialiste

Un puternic sentiment de mîndrie ne însoțește gîndul și hotărîrea de a face totul pentru continua prosperitate a patriei, pentru continua ei înflorire. Pornind de la puternica bază materială, de la forța economico-socială a patriei noastre — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — putem să ne propunem cu deplină încredere noi obiective pentru perioada următoare, avînd convingerea fermă că stă în puterea clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a întregului nostru popor ca, acționînd în strînsă unitate, sub conducerea politică a Partidului Comunist Român, să obțină noi și mărețe realizări în făurirea visului de aur — a comunismului.

Într-o asemenea viziune și pe fundalul unor asemenea orientări s-au desfășurat și lucrările plenarei Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste precum și lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale. Hotărîrea plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, precum și Hotărîrea Marii Adunări Naționale relevă momentul politic actual prin care România se exprimă la altitudinile deplinei sale independențe economice. Sîntem în anul celei de a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, în anul celui de al XIV-lea Congres al partidului și documentele adoptate în înaltele și reprezentativele forumuri democratice de partid și de stat vin să contureze, pe spații largi de referință, gînduri, preocupări și idei care fac din actualitatea imediată un suport și mai trainic al realității viitoare. Așa cum se sublinia în Hotărîrea forului legislativ suprem al țării, Marea Adunare Națională își exprimă deplina aprobare față de propunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu adoptată de Plenara din 12—14 aprilie a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și de Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, ca în viitor să nu se mai apeleze la credite străine, astfel încît întreaga dezvoltare a României să se realizeze prin mijloace proprii și printr-o largă cooperare internațională. Prin convergența dezbaterilor, a hotărîrilor luate, momentul pe care-l trăim are o profundă rezonanță de conștiință patriotică, revoluționară și face parte din acele verigi ale istoriei prin care luăm act de noi înșine, de condiția propriei noastre deveniri. Rămîne ca faptele să se arate pe măsura propriilor gînduri și să ne angajeze plenar pe orbita unor eforturi calitative noi, superioare, așa cum ne îndeamnă partidul, secretarul său general. „Congresul al XIV-lea al partidului, spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, poate fi — pe drept cuvînt — caracterizat de pe acum drept congresul victoriei socialiste, al independenței depline, economice și politice, a României". Din această perspectivă și cu asemenea temeiuri ale muncii, gîndirii și creației pentru țară, pentru popor, actualul moment este definitoriu prin tot ceea ce ne implică, sub semnul răspunderii, al angajării, al dăruirii.

Luceafărul

CENTENAR

1889
1989

Sculptură de Gabriela Manole Adoc

EMINESCU

Anul 1989 este al o sutălea an de la moartea lui Mihai Eminescu. Tot în acest an au murit și cei doi mari prieteni ai poetului: femeia pe care o iubea — Veronica Micle, și bunul tovarăș de hoinăreală prin marginea Ieșilor, Ion Creangă. Cei o sută de ani de la moartea lui Eminescu au însemnat o sporire continuă a personalității lui. Generație după generație a mers pe urmele lui. Scriitori ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Octavian Goga, George Bacovia, Vasile Voiculescu au dus fiecare mai departe spiritul acestui mare înaintaș. Fără Eminescu contribuția acestei generații nici nu poate fi înțeleasă. Alții au lucrat la adîncirea cunoașterii operei eminesciene făcînd ediții sau scriind comentarii privitoare la opera lui. Între aceștia, N. Iorga și G. Ibrăileanu au contribuit în mod hotărîtor la crearea unei mari reputații a poetului care a colaborat la Junimea și al cărui prim volum a fost alcătuit de Titu Maiorescu. Pînă la volumul din 1883, pe care criticul l-a oferit publicului, Eminescu era cunoscut mai ales prin poeziile de concepție, de idei, din „Convorbiri literare". Poezia de dragoste era ca și necunoscută publicului. Ea este revelația extraordinară a acestei cărți și ea a propus un alt Eminescu decît cel din „Epigonii", „Scrisori", „Luceafărul" și articolele politice. Succesul a fost mare și cu ediția din 1883 începe de fapt posteritatea eminesciană. După 1902, cînd manuscrisele poetului sînt depuse la Academie, apar primele ediții importante din opera lui Eminescu. Ele vin de la ardelenii grupați în jurul Bibliotecii Academiei și al revistei „Semănătorul", adică de la scriitorii de cultură germană ca și poetul. Apar, după primul război mondial, mai multe ediții de poezii, în concurență filologică, una cu alta. Apar și reeditări din articolele politice (D. Murărașu și I. Crețu), marea ediție de Opere Eminescu avînd a fi începută de Panaitescu-Perpessicius și concretizată într-un prim volum în 1939. La cincizeci de ani de la moarte apărea primul volum din această serie. La 90 de ani de la moartea lui Eminescu, directorul Muzeului Literaturii Române, Alexandru Oprea, ca urmaș al lui Panaitescu-Perpessicius, a reluat ediția acestuia, dînd, cu volumul 9, primul din seria privitoare la gazetăria eminesciană, un impuls nou acestei ediții. Volumul XVI, ultimul, a apărut în 1989, deci la suta de ani de la moartea marelui poet național al românilor ediția lui de Opere ia un aspect definitiv.

De ce a fost atît de mare întîrzierea?

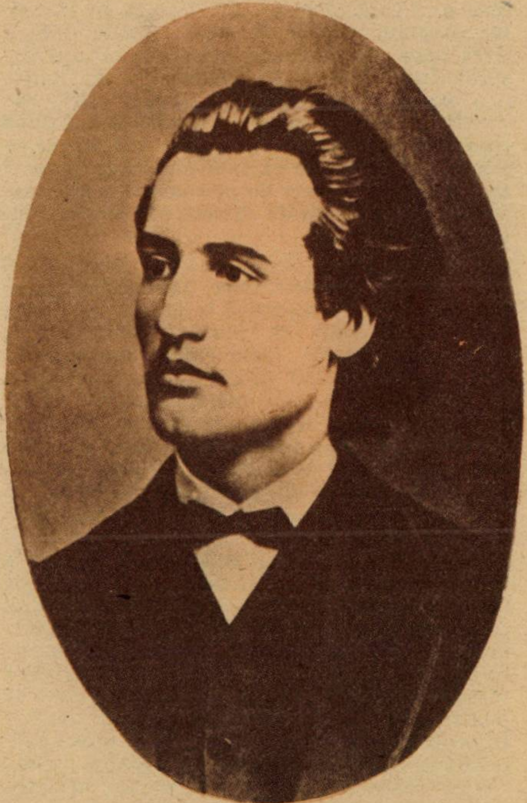
Ca și viața lui Eminescu și posteritatea i-a fost dramatică. Eminescu a avut mari adversari printre gazetarii și oamenii politici ai vremii. A fost un vehement adversar al demagogiei liberale, iar scribii liberalismului i-au aruncat în față eticheta de reacționar, apoi pe aceea de bulgar și apoi de nebun, prezicîndu-i Mărcuța. Se știe că în urma unei crize de dezechilibru psihic, Eminescu a părăsit redacția „Timpului". A fost începutul sfîrșitului. De aici înainte vor mai fi șase ani de ciudată existență, cu căderi și urcușuri, dar fără o întoarcere la ceea ce fusese mai înainte. Eminescu n-a mai putut scrie, n-a mai putut lucra în vechile cercuri de activitate. Volumul de poezii s-a făcut fără știrea lui. A suportat consecințele unei glorii al cărei gest decisiv nu-l făcuse. S-a speculat mult pe seama mizeriei lui Eminescu. Nu acest lucru vrem să-l evidențiem. Personalitatea lui a fost foarte puternică și din ea se cuvin scoase mai ales acele trăsături care o caracterizau pe deplin. Mai ales activismul său social și politic este caracterizant pentru poet. Anecdotica și pitorescul riscă să întunece figura marelui poet iubitor ca nimeni altul al limbii și poporului român. Vom încerca să prezentăm cîteva aspecte ale vieții și operei poetului Eminescu pentru a comemora pe genialul poet al literaturii române.

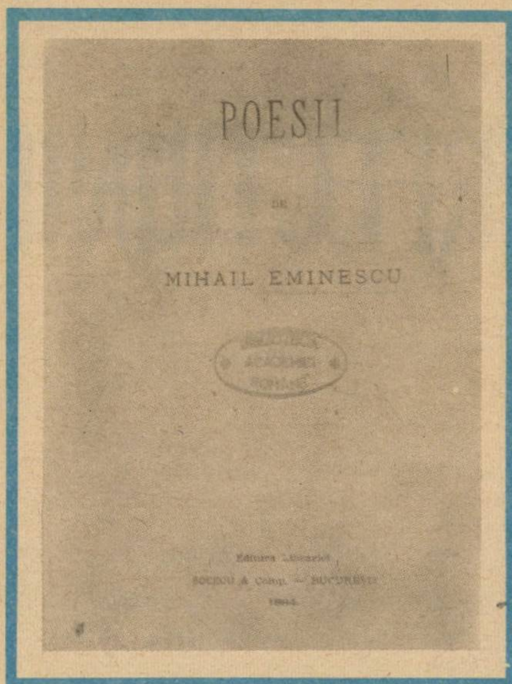
SUNETUL PERFECȚIUNII

Despre statornicia lucrurilor omenești, lucidul Montaigne nu-și făcea iluzii : „Lumea e un balansoar peren“ **(une branloire péreinne !).** Ondulație veșnică este și lumea eminesciană, balans perpetuu între temporal și etern, încît — prins „într-o mișcare generală“ — omul nu e „decît o paranteză mecanică, o mașină intercalată...“ Față de cadrul dat, secretul trecerii demne prin lume ar fi să privim la rece atît **norocul** (fericirea), cît și suferința, existența rămînînd în fapt o enormă întrebare. Cu toată diversitatea de suprafață, cu toate însemnele individuale aparent altele, umanitatea urmează în plan ontologic același curs, drept care Eul eminescian e, de multe ori, un **Eu universal. „Oare eu, tu, el, nu e totuna ?...“** Din filele de însemnări ocazionale ale poetului (note de lectură, reflecții personale), se vede cît de preocupat era el de filozofia existenței : „Omul e o-ntrebare ? — fiecare om e o-ntrebare pusă din nou spiritului Universului“. „Eu și cu tine — un singur eu“. „Contrazi-te singur și vei găsi pace“. „Menirea vieții tale e să te cauți pe tine însuți“. „Cu fiecare viață de om perdeaua cade“. În ordine poetică, din adagii și aforisme ca acestea, legînd începuturile speciei de conștiința grea a sfîrșitului, au rezultat formulări sclipitoare, sugerînd că stările conflictuale sînt cele care determină forma internă a individului. Practic, dialectic, **„antitezele sunt viața...“ (Fragmentarium)** Cuvîntul se vrea locuit de substanță, dar memoria trecutului, articulată cu experiența prezentului în mers, relevă precaritatea, limitele, golurile. Ideea de dezvoltare morală ascendentă pare de domeniul fanteziei : **Viitorul un trecut e, pe care-l văd întors... / Același șir de patimi s-a tors și s-a retors.**

Reflecția din **O, stingă-se a vieții...,** impregnată de scepticism, revine cvasi-identic în **Ca o făclie...** și în **Mureșanu,** iar în formulare sinonimă în texte multiple. Unele observații despre statutul omului în genere sînt de domeniul locului comun : „Lumea toată-i trecătoare. / Oamenii se trec și mor“ — ni se spune în **Numai poetul.** Viață și suferință sînt realități interferente : „Căci lumea e locașul pătimirei : / Un chin e valu-i, iară gîndul spuma, / Dureri ascunse farmecele firei...“ **(Pe gînduri ziua...)** Potrivit contextului, lu-

POESII

DE

MIHAIL EMINESCU

mea e, o dată „joc de cărţi“ — ca în **Povestea magului călător în stele —**, altă dată o **cifră** oarecare, în infinitatea cifrelor universului. Într-o „lume de cadavre“, doar iubita e o excepţie : **Lumea îmi părea o cifră, oamenii îmi păreau morţi, / Măşti, ce rîd după comandă, cari ies de după porţi / Şi dispar — păpuşi măiestre, ce că sunt nici că nu ştiu / (...) Mă miram, cum de pierdusem ochii pentru tot ce fu ? / Toate existau sub soare, pentru că exişti şi tu.**

Comentator al temporalului, meditativul amar din **Confesiune,** care, hamletizînd, arată „un cran“, se plasează în curată deziluzie, de unde — viaţa ca „umbra unei umbre“, „clipă suspendată“, „nimicnicie, umbră, mizerie, peire...“ Cînd în chestiune e destinul uman, **umbra** devine o metaforă-refren, menţionată şi într-o însemnare de laborator, laconică : **„Lumea-i umbra unui nor şi visul unui dormind...“** Personajele **Comediei** lui Dante sînt umbre ale fostelor fiinţe reale ; la Eminescu, umbra, aliată visului, ducînd dinspre fiinţă în nefiinţă, sugerează o decorporalizare ce precede chiar moartea. Altul e fondul visului treaz comparat cu visul de noapte, acesta sustras totalmente controlului conştiinţei şi al voinţei. Tînărul Dionis, „sărmanul“, „determinat prin naştere la nepozitivism“, luînd lumea drept „un vis searbăd“, visează cu ochii deschişi. „E minune oare că pentru el visul era o viaţă şi viaţa un vis ?...“ Interogaţia în cauză coincide cu o idee schopenhaueriană din **Parerga şi Paralipomena :** „Viaţa poate fi privită ca un vis, iar moartea ca o trezire...“ Cînd autorul **Scrisorii I** rosteşte, liturgic aproape, că „vis al nefiinţii“ e „universul cel himeric“, accentul cade pe ruina cosmosului însuşi, iar dacă el e perisabil, totul e sortit neantului. Pentru a traduce anvergura acestuia, în raport cu concretul friabil, termeni ca **nimic, în darn, în zadar, în van** intră în asociaţii obsedante. Perspectiva inevitabilităţii neantului e, în **Mortua est !**, un fel de axiomă : „Cînd sorii se sting şi cînd stelele pică, / Îmi vine a crede că **toate-s nimică...“** Din zecile de secvenţe în care „nimicul“ e obiect de reflecţie, cea din **Ca o făclie...** (reluată în **O, stingă-se a vieţii...**) are valoare rezumativă : „De mult de vorbe goale nici voi să mai ascult. / Nimic e pentru mine ce pentru lume-i mult...“ Constatare adiacentă, în **Povestea magului călător în stele :** „...cei mai mulţi din oameni după nimic alerg...“ În ultimă instanţă, trăsături ca **iluzie, părere, himere** configurează o lume în veşnică prefacere, spaţii în care omul are inconsistenţa visului.

elor frapaţi de sinonimia **Viaţă-Vis** la Eminescu, le vine în minte imediat titlul dramei lui Calderon : **Viaţa e vis.** Însă nu Calderon e primul dintre spanioli care alăturase aceşti termeni, ci Teresa de Avila, cu jumătate de veac înainte : „Tot ce văd cu ochii corpului este vis şi farsă...“ La popularul dramaturg madrilen se referea şi Schopenhauer, dar fabula în chestiune, în care se apelează la narcotice, la lovituri de teatru în gustul epocii, nu are tangenţe palpabile cu Eminescu. Mai plauzibil e modelul pindaric din **Pythica a VIII-a,** Pindar fiind pomenit o dată în notele lui Eminescu însuşi : **Făpturi de-o zi ! Ce ne e fiinţa ? / Şi ce nu e ?** Doar umbra unui vis / E omul. / **Cînd scapără-nspre el vreo rază cerul Atuncea doar / — Sub licărul luminii — / Se bucură el de răstimpuri dulci...** (Trad. Simina Noica)

În transpoziţie eminesciană, constatarea lui Pindar se repetă de numeroase ori, prilejuind un frumos chiasm, în spiritul retoricii clasice. În **Despărţire,** bunăoară, găsim formularea-etalon : **La ce statornicia părerilor de rău, / Cînd prin această lume să trecem ne e scris / Ca** visul unei umbre şi umbra unui vis ?

Ultimul vers din cel mai întins poem, **Memento mori,** denunţă însăşi zădărnicia dezbaterii lucide, care faţă cu moartea nu schimbă noimele : „Căci gîndirile-s fantome, cînd viaţa este vis...“ Pentru fixarea în conştiinţă, poetul reia ideea prin tuşe succesive, în variaţiuni pe aceeaşi temă. Intervin, uneori, nuanţe noi, ca în **O, stingă-se a vieţii...** Precum Moise din poemul lui Vigny, Eminescu se adresează Demiurgului, aşteptînd lumini în problema rostului existenţei : „E

scop în viața noastră — vun scop al mîntuirii ?..." „De ce mi-ai dat știința nimicniciei mele ?..." Întrebări în serie, cu suport metafizic, accentuează senzația de împresurare : **De ce de pe vedere-mi tu vălul ai rărit, / Să văd cum că în suflet nu am decît urît ? / Viața mea comună s-o tîrîi uniform / Și să nu pot de somnul pămîntului s-adorm ?**

Acestea și altele sînt reacțiile unui dezabuzat activ, care invocînd uitarea de sine și înfășurîndu-se, în „nuanța nepăsării", e dominat, totuși, de nostalgia faptei. Noua nuanță a cuplului **Viață-Vis** o demonstrează : **O, eu nu cer norocul, dar cer să mă învăț / Ca viața-mi preț să aibă și moartea s-aibă preț, / Să nu zic despre mine ce omului s-a zis : / Că-i visul unei umbre și umbra unui vis...**

Îndoielii multiple îi urmează, în alte texte, atitudini pozitive, punctînd „prețul" vieții. Împăratul din **Povestea magului călător în stele**, pregătindu-și fiul pentru succesiune, vrea ca el să afle-n „cartea lumii un înțeles deschis", căci „altfel viața-i umbră și zilele sunt vis..." Regele Somn din **Mureșanu** rostește în consens : „Apari, tu, lună-n cer / Și fă din vis viață, din umbre adevăr !..." Iubirea estompează, momentan, sentimentul de frustrare. Splendidul **În lan** al lui Blaga era prevestit de eminescianul „cîntec de copilă" în „lan", de suflul de vînt din senin, care — în **Stam în fereastra susă** — întoarce filele unei cărți : „De ce mi-a-ntors el foaia / Unde-nvățatul zice / Că-n lume nu-i ferice, / Că viața este vis ?..."

egradarea materiei accentuează deruta, de aici iluzoria retragere a privitorului în timpul interior. Singur principiul acvatic pare a rezista legii universale. Dacă neliniștitul **Okeanos** e-n veci în „floarea tinereții", strălucirea venețiană înclină spre moarte, cîntările pier sub forța coercitivă a veacurilor. Fapt lesne verificabil, lui Eminescu fenomenul de senescență îi vorbește mult mai acut decît altora : „Pierdut e totu-n zarea tinereții", scrie el în **Trecut-au anii...**, pierdere raportată îndeosebi la fondul spiritual. Arhetipurile se deteriorează, punînd capăt **încîntării**, deliciilor legate de „povești și doine, ghicitori, eresuri..." O teribilă conștiință a relativității taie avînturile, cît timp asupra speciei planează etern interdicția ieșirii din normă. Teroarea de infinit, care face ca existența să pară un simplu accident, sfîrșește în tristețe densă ; pentru regnul uman, **a putea** e totuna cu a adresa „soartei oarbe" un veto aleatoriu, van în fond, căci la urmă : „peste toate o lopată de țărînă se depune..." Rostirea de tip aforistic, gnomic, putea fi observată — treisprezece ani înainte de **Glossa** — în **Epigonii :** „Moartea succede vieții, viața succede la moarte". „Noi reducem **tot** la pravul azi în

Sculptură de Ion Vlasiu

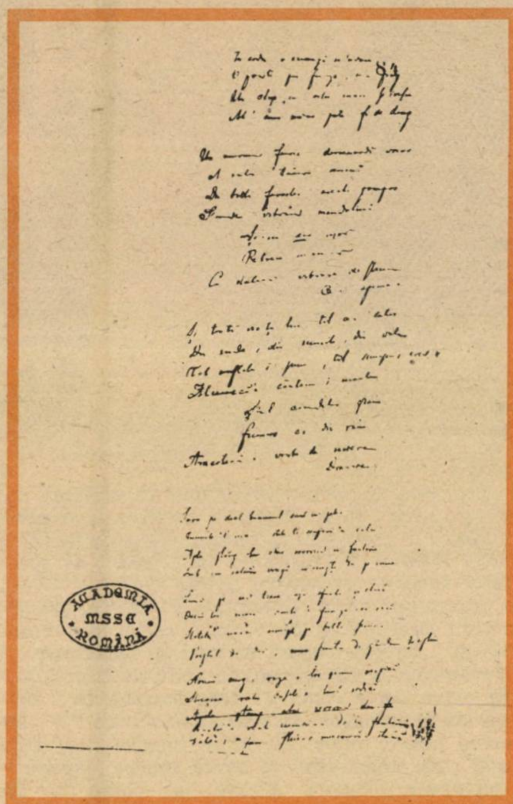
noi, mîini în ruină (...) / Toate-s praf... **Lumea-i cum este...**"

Infuzată în nenumărate pagini, inclusiv în proze, ideea că existența e desfășurarea previzibilă în perspectiva morții, sfîrșește în tristețe. Finalul decepționist la **Împărat și proletar** racordează pentru prima dată într-o viziune memorabilă conceptele **Viață-Vis-Moarte**, cu sublinierea că viața e re-început continuu: **„Istoria umană în veci se desfășoară, / Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău (...) / În orice om o lume își face încercarea / Bătrînul Demiurgos se opintește-n van ; / În orice minte lumea își pune întrebarea / Din nou : de unde vine și unde merge floarea / Dorințelor obscure sădite în noian ? // În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină. / Și-n toată omenirea în veci același om — / În multe forme-apare a vieții crudă taină / Dorinți nemărginite plantînd într-un atom. // Cînd știi că visu-acesta cu moarte se sfîrșește, / Că-n urmă-ți rămîn toate astfel cum sunt, de dregi / Oricît ai drege-n lume — atunci te obosește / Eterna alergare... ș-un gînd te-ademenește :** / Că vis al morții eterne e viața lumii-ntregi".

De „dorinți nemărginite" **(desideri infiniti)** vorbea, întocmai, și Leopardi **(Sopra il ritratto di una bella donna)**. Într-un semnificativ monolog, **Către sine insuși**, solitudinea interioară îngrozește : „Amar și plictis / Viața nu e nimic altceva ; lumea e noroi..."

a Eminescu **ordinea** cosmică, la Sadoveanu **rînduiala,** la ambii ordinea internă țin de ritmurile Universului, dar legăturile dintre parte și întreg, dintre Eu și Non-Eu învederează disonanțe multiple, de aici — la autorul **Luceafărului** — tristețea, conștiința nefericirii, tensiunea și relaxarea, trăsături comparabile cu respirația mării. În funcție de acestea, G. Ibrăileanu nota că poeziile eminesciene cu suport filozofic sînt „ale unui mizantrop", iar cele erotice ale unui „idealist", încît în pesimismul lui este „cum s-ar zice o lacună..." **(Postumele lui Eminescu).** Dezolarea din **Melancolie,** invadînd lumea fizică și morală, se amplifică încă în apăsătoarele propoziții din **Glossă,** care, luate izolat, au aparența unor ecuații cu soluția zero. Speranța, așteptarea și celelalte sînt anulate una după alta de către un reflexiv căruia îi vorbesc mai degrabă zădărnicia **și neantul. Un program abulic,** s-ar zice, în care mîhnirii existențiale și crizei morale le răspunde o răceală-terminus, nepămîntească, aproape în genul celei din **Luceafărul,** condensată în acel : „Tu rămîi la toate rece !..." Formal, acest **Tu** nu presupune o implicare și, cu atît mai puțin, o angajare din partea cititorului, deși limbajul de tip gnomic și utilizarea prezentului etern vizează generalizarea. Vocea scandînd astfel de directive pare a veni de undeva din văzduh, ca expresie neutră, abstractă, a unui destin implacabil ; un aer de fatalitate irepresibilă își afirmă permanența. Nici o posibilitate de ieșire din rotația impusă : „toate-s vechi și nouă toate..." „Ce e val ca valul trece..." Repetarea mecanică a ritmurilor („Tot ce-a fost ori o să fie / În prezent le-avem pe toate"), pîngărirea visurilor și altele ca acestea configurează ideea de pierdere a identității în masa stereotipiei. Actor pe marea scenă a lumii și în același timp spectator **(„privitor ca la teatru"),** poetul își definește poziția în două moduri : atît prin imersiune în lucruri cît și prin distanțare. Stăruie în programul său ecouri budiste, potrivit cărora existența stă **de plano,** inevitabil așadar, sub semnul durerii : **Căci acelorași mijloace / Se supun cîte există, / Și de mii de ani încoace / Lumea-i veselă și tristă ; / Alte măști, aceeași piesă, / Alte guri, aceeași gamă, / Amăgit atît de-adese / Nu spera și nu ai teamă...**

Sursele acestei lumi **ca teatru** au fost căutate în toate unghiurile — de la Shakespeare pînă la Schopenhauer ; a fost citat romanul **El Criticon** (1651) al spaniolului Baltasar Gracián y Moralès, promotor al „conceptismului", scrierea unui moralist decepționat (călugăr iezuit căzut în dizgrație) operînd cu simboluri și alegorii. Despre „gîndirea lui Oxenstierna" — contemporan cu Miron Costin — avem aprecierile lui Eminescu din etapa ieșeană, pe marginea unei traduceri din 1750 circulînd la noi în manuscris. Spectacolul umanității în mers e, potrivit cugetătorului suedez, o comedie reiterată la infinit : **Comedia cea de obște.** „Lumea este priveliște, oamenii sunt comedianții, norocul împărtășește jocurile și întîmplările le alcătuiesc. Teologii ocîrmuiesc machinurile și filosofii sunt privitori. Bogații prind locurile, cei puternici apucă locul cel mai înalt, la pămînt sunt săracii. Muierile aduc răcoreală și cei necăjiți iau mucul luminărilor. Nebuniile alcătuiesc întocmirea cîntecelor și vremea trage perdeaua... Lumea vrea să se înșele — înșele-se dar (...) Împletiturile cele bune sau rău împletite fac să rîdă filosofii (...) În scurt : acest fel este comedia lumei aceștia, și cela ce vrea să aibă zăbavă cu liniște, să se puie într-un unghi mic, de unde să poată cu odihnă ca să fie privitoriu și unde să nu fie nicidecum cunoscut, ca să poată făr-de grijă a o batjocori, după cum i se cade..." Dar sugestii „asupra comediei cei de obște" conțin și proverbele naționale, din care gazetarul de la **Curierul de Iași** extrage semnificații conexe — similare celor din **Glossă :** „Lumea-i ca o oglindă, în care se gătește omul, ca să arate precum nu este, ea-i ca o comedie, în care fiecare joacă rola sa și unde cel mai de rîs prinde locul cel mai bun. Ea e ca un li-

man, unde unul sosește și altul purcede ; unul se bucură de cel ce vine, ș-altul se-ntristează de cel ce purcede (...) Lumea-i ca un bîlci, unde unii cîntă, alții joacă, unii vînd, alții cumpără, unii beau și chiuiesc, iar alții numai privesc..."

Alexandru Ciucurencu : „Făt Frumos din tei"

În esență, **Glossa** e un discurs totalizant, în care converg tendințe și reacții din **Scrisori**, din **Luceafărul** și **Memento mori**, din **Povestea magului călător în stele**, din **Împărat și proletar** ori din solemna **Odă** (în metru antic). Categoriei „gloselor" îi aparțin, de asemenea, alte texte, neintitulate ca atare, dar care glosînd despre Lume, Istorie, Destin, fac corp comun cu amara meditație din 1883. Față de poemele enumerate, **Glossa** e ceea ce **Luceafărul** este în raport cu textele care-l prepară. Dar putem considera oare **Glossa** drept un bilanț negativ în absolut ? Expresie a unui abandon total ? Hotărît — nu, glosatorul de aici și din alte pagini, moralist patetic, nu e nici atît de abstras pentru a ajunge la seninătatea unui Seneca din **De tranquillitate animi**, nici atît de radical în negație pentru a arunca anateme fără sfîrșit asupra lumii. Într-o însemnare eminesciană citim : „Morala e o **negațiune**. Să **nu** faci, să **nu** zici..." Pe astfel de negații în șir se întemeiază moralistul din **Glossă** : „Nu băga nici chiar de seamă". „Nu spera și nu ai teamă". „Nu te prinde lor tovarăș"... Drama etică a poetului e drama idealismului intransigent, care operînd cu totalități indivizibile nu acceptă jumătățile ori sferturile de măsură. Pe cei care au trăit „fără ticăloșie" dar și „fără laudă" **(senza infamia e senza lodo)**, Dante i-a așezat în vestibulul **Infernului** său. De mai multe ori, Eminescu se autoacuză de a nu fi fost nici înger, nici demon. Monologul din **O, stingă-se a vieții...** e reluat, cu modificări minime, în **Ca o făclie... : Nu aflu unde capul în lume să mi-l pun : / Căci n-am avut tăria de-a fi nici rău, nici bun, / Căci n-am avut metalul demonilor în vine, / Nici pacinica răbdare a omului de bine, / Căci n-am iubit nimica cu patimă și jind — / Am fost un creier bolnav ș-o inimă de rînd...**

E drept, în fragmentul citat vorbește un fictiv Edgar, care, se vede imediat, devine masca lui Eminescu. În celălalt text, masca de împrumut dispare, deci, invocînd iarăși **metalul demonilor**, acum o face în numele său. Stilizat în modul anticului **daimonion**

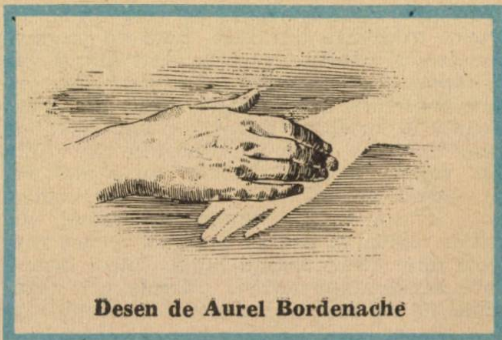
Teiul lui Eminescu din Copou

socratic și întregit cu trăsături romantice, în special byroniene, demonul propriu lui e al unui insurgent mitic, posedat de o imensă nevoie de **înfăptuire** — caracteristică, după Blaga, **Oamenilor demonici.** Cum mirajul spre nemăsurat și absolut se lovește, inevitabil, de „porunca sau oprelîștea dată din afară", urmează tristețea, sarcasmul, revolta. Făcîndu-și cunoscut demonul, așa cum Goethe și-l arăta pe al lui, Eminescu inculcă în suflete „pustiite" **gîndiri rebele** „contra legilor ce-s scrise, contra ordinii-mbrăcate", care determină eșecul. Tragicul omului gînditor e, în ultimă analiză, de a se simți în veci **neliber : Și cînd mori să vezi că-n lume viețuit-ai în zadar : / O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi, alt amar / Mai crud nici e cu putință.** Simți că nimică nu ești...

Cînd, excedat de conștiința **limitei,** poetul problematizează, punînd între **Eu** și **Ceilalți** semnul egalității, vocea lui se situează undeva între singular și plural, iar discursul ia un ton demonstrativ, aproape în felul retoricii clasice. Cuvîntul participă, uneori, la o **scriitură albă,** de aici în **Demonism,** în **Andrei Mureșanu,** pe alocarea în **Împărat și proletar,** o frazare de tip enunțiativ-constatator, aforisme și sentenții ce restrîng vibratiile menționatului **joc cu icoane,** care, transfigurînd, suprapune formulării gnomice o pulsație lirică.

Pe un fond de melancolie romantică, filozofia eminesciană a existenței și-a asociat idei din diverse unghiuri, dar a atribui pesimismul numai acestora ar fi să ignorăm reliefurile interioare, reacțiile și disponibilitățile poetului însuși. Feluritele **modele,** se știe, au fost explorate minuțios, în special după războiul mondial întîi, iar în 1931 clasicistul Cezar Papacostea rostea, în consens cu alții, o observație sintetizatoare, valabilă în continuare : cineva care „pătrunde" în laboratorul poetului **(...) stă în fața unui suflet de aceeași esență cu al lui Buddha,** Platon, Schopenhauer" —, **nume îndărătul** cărora se desfășoară spiritualități și experiențe metafizice specifice. Pentru indianca Amita Bhose, autoare a unui studiu valoros, „cea mai budistă poezie" eminesciană e **Glossa,** text denotînd contacte cu **Dhammapada** („carte fundamentală" în budism), dar și ecouri din Schopenhauer. Cît despre **Rugăciunea unui dac** (inițial intitulată **Nirvana)** — după Cezar Papacostea „cea mai budistă" creație eminesciană —, dacă „aproape toți eminescologii români" o consideră de influență budistă, „unui indian i se pare că sentimentele de bază" sînt de proveniență getică, autohtonă, acestea nu mult deosebite de filozofia din **Upanișade.** Nici ipoteza călinesciană despre apropierea dintre **Mureșanu** și **Bhagavad-gita** — prin intermediul lui Schopenhauer — nu rezistă confruntării critice, relevă Amita Bhose : „Existența inevitabilă a răului, zădărnicia luptei împotriva lui — sentimente proeminente în **Mureșanu** — nu se potrivesc cu filozofia Gitei..." **(Eminescu și India).** Nu atît credința lui Mureșanu că „sîmburele lumii / e răul", cît existența ca durere și nefericire globală și în special salvarea în **nirvana,** care e stingere, dispariție în neant, probează afinități cu gîndirea budistă. Citabil în alt plan e Heraclit, contemplator al vieții ca devenire neîncetată, ca proces în care ceea ce e viu moare pentru a renaște în forme schimbate. În mai mare măsură e de menționat Schopenhauer, cel din **Lumea ca voință și reprezentare.** Teza lui, apropiată hinduismului budist

Desen de Aurel Bordenache

potrivit căreia viață și suferință sînt fenomene corelative, a marcat profund pesimismul eminescian.

„Cum este de lunecoasă și puțină viața noastră !" — exclama acum trei veacuri îngînduratul Miron Costin, izbit de **valurile** nefaste ale timpului său. Metafore ale trecerii omului, **umbra, fumul, spuma, visul, roata** traduc scepticismul unui reflexiv-patetic, tragic aproape în cele o sută treizeci și două de versuri din **Viața lumii**. „Pulvis et umbra sumus" — spusese Horațiu. La Costin —, ecou trecut prin **Ecclesiast** : „Fum și umbră sînt toate, visuri și părere. / Ce nu petrece lumea și-n ce nu-i cădere !..." La contemporanul Pascal, privire la fel de mîhnită, omul din ale sale **Pensées** situîndu-se „la mijloc între nimic și tot" — „capabil de puțin și de mult, de tot și de nimic..."

De nuanță costiniană e vocativul **oame**, ca în finalul la **Memento mori**, unde Eminescu face bilanțul morții imperiilor :

Am să-ntreb : Ce-a rămas, oame din puterea ta ? — Nimic !

Mirajul fericirii, zice Regele Somn, adresîndu-se călugărului dezabuzat din **Mureșanu**, e un „vecinic vis". Viața nu poate fi ștearsă „cu-a gîndului burete", iar **somnul** dispune de forțe reparatoare nebănuite : Oricît te scuturi, oame, nu-ți poți ieși din piele (...) / **Acopere tu ziua cu-a gîndului tău ceață / Eu vecinic trreaz, din visu-ți voi face o viață.**

Se repetă aici argumentul din **Povestea magului călător în stele**, adresat de către bătrînul mag junelui fiu de împărat devenit ascet. Fiindcă antinomia e constituentă imaginarului eminescian, poetul obosit de neant și vid, re-corporalizează lumea, meditînd la recuperarea ei, la salvarea din ruină, deziderat cu implicații pluriforme : „Omul e cel mai nalt și mai nobil op de arte al naturii ; într-un sens și mai nobil ar trebui (să fie) și cel mai frumos op de artă al artei, al propriei sale puteri creatorie, libere, conștii, morale..." (**Fragmentarium**). Tonului cenzorial sarcastic, răspicat sceptic, i se suprapune, chiar dacă mai puțin relevant, un limbaj oracular pozitiv, altul decît cel al abdicării și negației. De reținut în acest sens din masa de accente tragice din **Memento mori**, sublinierea forței spiritului : **Cum în fire-s numai margini, e în om nemărginire. / Cît geniu, cîtă putere — într-o mînă de pămînt. / Într-un cran uscat și palid ce-l acoperi cu o mînă, / Evi întregi de cugetare trăiesc pacinic împreună, / Univers, rîuri de stele — fluvii cu mase de sori...**

După fulgerele de byroniană energie din **Andrei Mureșanu** semnalînd **răul** universal

Sculptură de Mihai Coșan

(„**Fiți răi și veți străbate / La țintă — oricît** de mare, numai prin răutate !"), după invocarea lui Satan, „geniu al desperării !", după un alt Satan în **Preot și filosof**, coșmarului îi succed înseninări patetice. Fuga de lume a fiului de împărat din **Povestea magului**, care „vrea viața s-o sfarme, s-o scurteze", nu rezolvă nimic. A căuta „urma frumuseții" în „tomuri prăfuite" (motivul din **Ca o făclie...**, reluat în altă postumă, **În zădar în colbul școlii...**) e tentativă deșartă. Viața trebuie trăită : **Nu e carte să înveți / Ce viața s-aibă preț — / Ci trăiește, chinuiește / Și de toate pătimește / Ș-ai s-auzi cum iarba crește...**

„Pesimismul lui Schopenhauer e umanitatea lui" — scria Thomas Mann într-un remarcabil eseu. Tristețea lui Eminescu vine dintr-o neistovită sete de frumusețe, din constatarea că absolutul e de domeniul ficțiunii. Această tristețe e **umanismul său**, atitudine traducînd ceea ce se numește **nemulțumire pozitivă**, o insatisfacție în care Rosa del Conte vede un pesimism activ, cu destinație ameliorativă. Statornica demonie a perfecțiunii e, la Eminescu, suprema formă de afirmare a omului spiritual.

Constantin Ciopraga

VERONICA MICLE

De-ai ști...

De-ai ști, iubite, cît de mult
Mi-i dor de glasul tău s-ascult,
Ai veni pe-aripi de vînt
Și mi-ai spune un cuvînt.

Vorba fie rea sau bună,
Am vorbi-o împreună,
M-ai vedea, eu te-aș privi
Vorbele s-ar înmulți.

Tu mi-ai spune una mie,
Eu ți-aș spune multe ție
Făr-de rost și chibzuire,
Însă toate de iubire.

Vino dar pe-aripi de vînt,
Vin de-mi spune un cuvînt,
Că mi-i dor atît de mult
Glasul tău să-l mai ascult.

Să pot întinde mîna...

Să pot întinde mîna s-o pun pe fruntea ta
Încetul la o parte șuvițele le-aș da,
Senină să rămîie, curată ca un crin
Icoană de iubire la care să mă-nchin.

Dar tu ca un luceafăr departe strălucești,
Abia cîte o clipă în cale-mi te ivești.
Apoi dispari ; și-n urmă rămîi în gîndul meu
Vedenie iubită la care mă-nchin eu.

1883.

Alexandrina Stănescu :
Eminescu și Veronica

TRAIAN DEMETRESCU

Lui Eminescu

Cu prilejul morții sale

Și nu mai ești ! ...O groapă sub rînjetele-i
crunte
Cuprinse necuprinsul din geniala-ți frunte !
Și după cum în viață a fost eternul dor :
Tu dormi, tu dormi acum sub teiul plîngător !

Iar vîntul cînd va bate, în gîrbovita iarnă,
Puzderii de zăpadă deasupra-ți o s-aștearnă ;
Și vara o să-ți cînte cu freamătul său trist,
Cum l-ai cîntat tu, dulce al poeziei Crist !

Cînd moartea-ți mă cuprinse de plîngeri fără
margini,
Te-am înțeles atuncea mai mult... apoi
mi-am zis
Că poarta nemuririi chiar moartea
ți-a deschis !

Dormi !... Țeasta ta o-ncape un biet coșciug
de scînduri,
Ea, ce-a-ncăput în viață un univers
de gînduri !...
O ! dormi, sub dulcea pace din al veciei cort,
Etern poet, căci numai pentru cei morți
ești mort !

1889.

VASILE VOICULESCU

Să simți atît cît nime-n lume

Să simți atît cît nime-n lume, să simți atîta
nu se poate
Durerea toată de pe veacuri ce este-acum
și va fi să fie
Să-ți rup-a sufletului coarde și biata inimă-ți
pustie,
Să plîngi tot plînsul omenirii de sute, mii
de ani încoace,
Să vezi cum trista-ți suferință simțirea
pe vecie-o coace
Și mintea-ți tulbură gîndirea să se închege-n
ea probleme
Sub greutatea căror lumea fără-ncetare,
țipă, geme
Și-a căror dezlegare umple cu groază mintea
de-ntuneric
„Că e vis al neființei universul
cel himeric"...
Acestea-s suferința toată-a unei inimi
ce-i pe lume,
Aceasta e nefericirea și nenorocul fără nume.
Tu prea mult ai simțit, poete, te-ai zbuciumat
în grele gînduri
Și de-aici toată suferința pe tine puse
rînduri, rînduri.

1901.

Tablou de Şerban Rusu Arbore

AL. VLAHUŢĂ

Lui Eminescu

Tot mai citesc măiastra-ţi carte
Deşi o ştiu pe dinafară :
Parcă urmînd şirul de slove
Ce-a tale gînduri semănară,

Mă duc tot mai afund cu mintea
În lumile de frumuseţi,
Ce-au izvorît eterni luceferi,
Din noaptea tristei tale vieţi...

Şi te-nţeleg — te simt aproape,
Cu aceeaşi suferinţă-n faţă,
Cu ochiul gînditor şi galeş
Sătul de trudnica-ţi viaţă.

A, nu mă mir că ţi se dete
O zodie atît de tristă,
Că zbuciumat de-atîtea patimi
Rîvneşti pe cei ce nu există.

Şi că potop de negre gînduri
Se strîng şi ţi se sbat sub frunte :
Pe veci întunecaţii nouri
Sînt fraţii vîrfului de munte !

O, dacă geniul, ce scoase
Ca din adîncul unei mări,
Din fundul inimii zdrobite,
Comoara asta de cîntări,

Nu te-ar fi ars — zvîcnindu-ţi tîmpla
De flăcările-năbuşite
Ce-ţi luminau ale gîndirii
Împărăţii neţărmurite,

Şi de-ar fi fost lăsat, prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Şi răzvrătitului tău gînd !

Şi cît de fără de păsare
Ai fi privit atunci la toate
Mizeriile-n care lumea
Ursită-i pururea să-noate !...

Dar ţi-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci şi strîmte
Şi tu să-nduri toată durerea
Pe care lumea n-o mai simte.

Să plîngi tu plînsul tuturora...
Din zbuciumul eternei lupte
Să smulgi fulgerătoare versuri,
Bucăţi din inima ta rupte...

S-aprinzi în bolta vremii aştri
Din zborul tristului tău gînd...
Văpaie !... Ce-o să-i pese lumii,
Că tu te mistui luminînd?

1909.

D. ANGHEL şi ŞT. O. IOSIF

Lui Eminescu

O, Doamne, cîtă vreme rămasă înapoi !
Unde eşti tu acuma şi unde sîntem noi,
Nevîrstnicii romantici, sentimentali de ieri,
Care plîngeam cu tine şi-a-tale mari dureri
Ni le-nsuşeam, asemeni acelor neofiţi,
Ce se visau aeve pe cruce răstigniţi
Şi resimţeau tot chinul, batjocura şi-amarul,
Ce le-ndurase odată şi Christ urcînd Calvarul ?...

Sînt ani de-atunci... şi astăzi nevîrstnicii de ieri
Au încercat ei înşişi cumplitele dureri,
Au suferit şi dînşii şi-au plîns cu-adevărat,
Ca tine, nopţi de trudă adese au vegheat,
Slujind plini de credinţă divinului tău cult,
Şi cine ştie dacă n-au suferit mai mult
Lipsiţi de-aripa largă a geniului tău...

Azi cînd pluteşti dincolo de bine şi de rău,
Cînd nu mai simţi pe frunte cununa grea de spini,
Pătrunşi de pietate, ca nişte pelerini,
Ţi-aducem ţie altă cunună mai bogată —
Căci sînt şi flori pe lume ce nu mor niciodată !...

Ca pelerini cucernici, trudiţi de lungul drum,
Ne ridicăm privirea spre tine şi acum
Abia ne dăm noi seama ce sfînt şi mare eşti
Ce sus, tot mai puternic, mai mîndru străjuieşti
Umplînd tot orizontul cu raza ta cea clară,
Întocmai cum în zare luceafărul de seară
Pe cerul gol de stele răsare timpuriu...
Ca-n zori tot el să steie aprins cel mai tîrziu...

1909.

MIHAIL CODREANU
Statuii lui Eminescu

Neridicată încă la un sfert de veac
după moarte
În sufletul român adînc răsună
Cîntarea ta măreaţă şi duioasă ;
Ea-i diadema cea mai luminoasă,
Ce neamul tău pe frunte va s-o pună.

...Şi va-nfrunta a timpului furtună
Şi-n veacuri va străbate glorioasă, —
Deci e-ntruparea ta cea mai frumoasă
Şi-ţi este cea mai nobilă cunună.

Nu-ţi trebuie statui, nici osanale,
Căci versul tău cel ferecat în zale
Mai tare-i decît bronzul şi granitul...

El e statuia vie-a-ntregii naţii
Şi marmora-i dura ca-n nesfîrşitul
Atîtor viitoare generaţii !
1914

ANTON NAUM
Lui Eminescu

Fire blîndă şi ferită de ambiţiuni nebune,
Tu care-ai gustat a vieţii jalnică amărăciune,
Eminescu, dragul meu,
Oh, cu cîtă nerăbdare şi cu cît' ademenire,
Aşteptam odinioară serile de întîlnire
Să răsune glasul tău.
Şi cîntau atunce versuri într-o dulce armonie
Iar în inimile noastre, cu a lui melancolie
Gîndul tău se strecura ;
Şi de cîte ori tristeţea neagră şi omorîtoare,
Care-ntuneca adesea faţa ta lăcrămătoare,
Sub un zîmbet s-ascundea !
Şi-acum, vino, Eminescu, din uitarea
neagră-a morţii,
Tu pe care te-alesese nevăzuta mîna-a sorţii
Mai presus de noi să fii
Prin simţirea ta adîncă şi adînca-ţi suferinţă
Ce-ai purtat-o-n al tău suflet pentru
omeneasca fiinţă
Chinuri şi zădărnicii ;
Căci menit ai fost, tu singur, din ale
mulţimii rînduri,
Zeii să-ţi încununeze fruntea ta plină
de gînduri
Cu al nemuririi nimb
Şi în loc de-a ta durere şi martirul tău amar,
Ca o dreaptă răsplătire să primeşti şi tu
în dar
A lui Foebus nobil schimb !
1914

ŞT. O. IOSIF
După o citire din Eminescu

Citesc... de sub pleoapă nu o dată
Îmi scapără în jos, pe-obrazul meu
O lacrimă... şi te citesc mereu
Şi parcă te-aş citi întîia dată !

Ce orizonturi nouă-mi luminezi
Cu raza genială-a minţii tale !
O lume ideală tu-mi creezi
Şi peste toate-arunci un giulgiu de jale
Ce fîlfîie întunecat în aer...

Şi strunele pe care ning petale,
Suspină-amar, ca-n vis abia atinse
De degetele-ţi palide şi reci.
De degetele-ţi reci şi-atît de pale...
Scoţînd sub mîna ta măiastră-un vaier...
Şi fruntea ta cu laur-o-ncununi.
Cu trandafiri ce din grădini i-aduni...

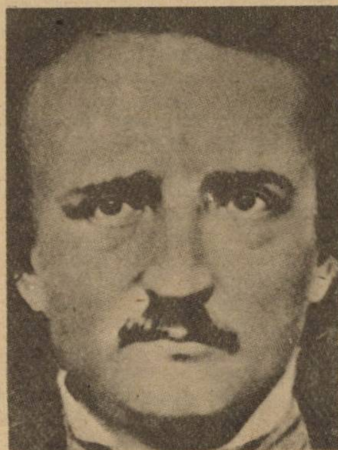
Plutind spre culmi cu aripile-ntinse,
Învăluit în nouri tu petreci
În sfînta-apoteoză-a morţii reci...
O, numele tău sfînt poţi să ţi-l treci
În cartea nemuririi necuprinse...

Cît va mai izvodi glas omenesc,
Un viers în dulcea limbă-armonioasă
Din cea mai scundă şi-umilită casă
A preamăritului grai românesc !

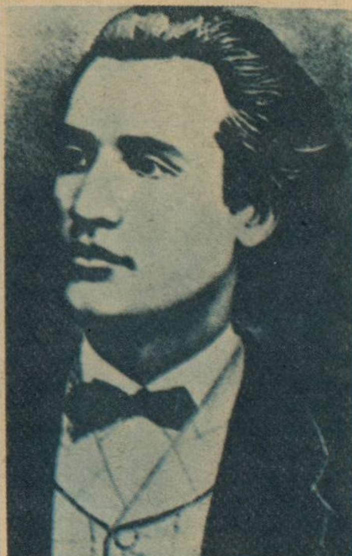

Desen de Dragoş Morărescu

TRIADA PRECURSOARE:

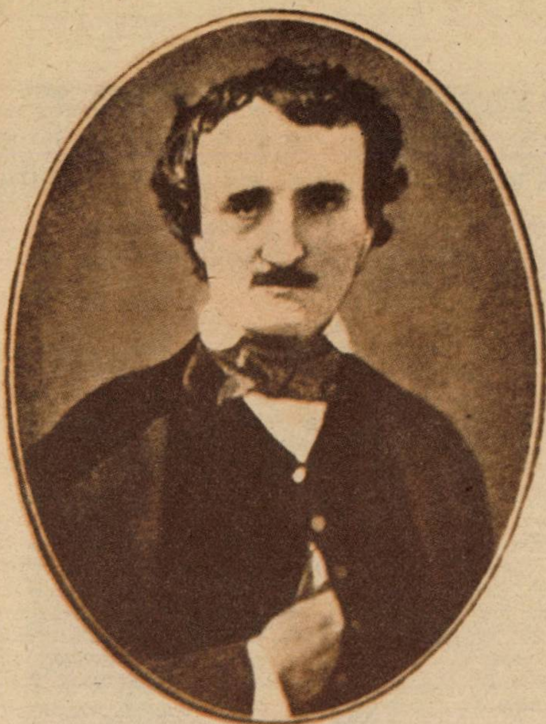
POE BAUDELAIRE EMINESCU

ărți socotite „clasice", în felul lor, ca **Sufletul romantic și visul** (1939) de Albert Béguin, **De la Baudelaire la suprarealism** (1940) de Marcel Raymond, **Structura liricii moderne** (1956) de Hugo Friedrich, se definesc nu prin „eurocentrismul" supus atîtor contestări de comparatiștii cei mai lucizi, ci printr-o anume zonă și mai restrînsă a acestuia, — „occidento-centrismul". Fiindcă **de unde pornesc** și **unde ajung** autorii unor asemenea cărți cu studiul genetico-panoramatic pe care îl întreprind ? De oriunde ar purcede și oriunde s-ar opri, după natura și obiectivele specifice ale investigației fiecăruia, pivotul demersurilor pe care și-l descoperă ei — toți — este Baudelaire. Cu antecedente în poetica lui Poe sau în a altora, „asta n-are importanță" (ne asigură Béguin) pentru Baudelaire, care „rămîne inițiatorul" marilor tentative inovatoare pe care le vor relua „alții după el". În **Introducerea** cărții lui Marcel Raymond, propoziția dintîi e următoarea : **„Florile răului** sînt unanim considerate astăzi drept unul din izvoarele vii ale mișcării poetice contemporane". Iar după numai cîteva pagini, se vorbește de secretul înrîuririi decisive a cărții sale [a lui Baudelaire — n.n.] asupra sensibilității moderne", „care a cerut timp pentru a fi remarcat". În ceea ce-l privește pe Hugo Friedrich, el, după — sau paralel cu — **Considerațiile preliminare** despre Novalis și Poe, ca vestitori mai îndepărtați ai **poeziei viitoare**, își centrează studiul pe un capitol unde încă în titlu Baudelaire e supranumit „Poetul modernității". Și mai e de adăugat că pentru acești hermeneuți, dincolo de bogatele și feluritele raportări la poeți ce nu depășesc spațiul cultural „occidento-centrist", preeminența în ceea ce privește modernizarea poeziei europene o dețin Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, care — susține Marcel Raymond — „sînt astăzi ca trei «faruri», în sensul baudelairian al cuvîntului, ale căror fascicule luminoase mătură pă-

---

***) Fragment (adaptat pentru publicarea în almanah) din „Hyperion, II. Biografia interioară eminesciană".**

Edgar Allan Poe

mînturile virgine pe care alții, după ei, s-au avîntat". Iar dintr-un adaos lămuritor, mai aflăm : „operele complexe și cu adevărat noi nu hrănesc numai o generație. Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud au fost descoperiți treptat".

Descoperirea treptată, — iată o sintagmă potrivită cu situația, ba chiar o expresie-cheie pentru rediscutarea întregii probleme. E adevărat că scriitorii amintiți și continuatori importanți ai lor, interbelici, postbelici, au fost descoperiți și acceptați cu destulă dificultate, pînă să ne apară în starea actuală de „stele fixe" ale firmamentului cultural occidento-centrist. Bizară rămîne însă în același spațiu de răspîndire a valorilor, prelungindu-se pînă după războiul mondial de al doilea, „descoperirea" lui Edgar Poe. Baudelaire, care atît de timpuriu resimțise în Poe un geniu confratern, nesperatul „dublu" spiritual care l-a ajutat să nu se mai simtă atît de singur într-un „veac plin de sine", observa încă de pe cînd începuse a-i traduce operele (1848—1856) : „Pomeniți-i de Poe unui american, îi va recunoaște, poate, geniul, poate se va arăta chiar mîndru de el ; dar cu un ton sardonic și de sus, care vădește pe omul pozitiv". Și, într-adevăr, contemporani de talia lui Emerson nu vedeau în experimentatorul marilor sonorități ale vocabulelor engleze din **The Bells** mai mult de un simplu „zăngănitor", iar ulterior un romancier ca Henry James opina neted că „admirația pentru Poe trădează un stadiu primitiv de gîndire". După un secol și mai bine de la moartea scriitorului, opinia anumitor concetățeni ai lui Poe nu pare să se fi schimbat în apreciabilă măsură, de vreme ce într-un studiu despre **Literatura Statelor Unite** (1954) de Marcus Cunliffe se spune : „Cîteva poezii, cîteva povestiri : acestea sînt operele care îi dau lui Poe dreptul la celebritate ca scriitor. Dar cînd îi judecăm statura, trebuie să luăm în considerare și eseurile lui critice [...] Modul în care insistă asupra exprimării precise poate părea pedant ; și nu putem uita că uneori a scris într-un stil slab pe care nu l-ar fi trecut cu vederea la alții. Se poate spune că teoriile lui mai ample sînt discutabile, iar considerațiile filosofice din **Eureka,** mediocre [...] Dar încă n-am sesizat întreaga semnificație a lui Poe, și nici nu putem s-o facem decît dacă ne ocupăm și de **Edgarpo** : omul pe care Baudelaire și Mallarmé l-au aclamat cu atîta fervoare și l-au tradus cu o atît de bogată înțelegere. Desigur, s-ar putea spune că ei l-au inventat pe **Edgarpo** ; că în versiunea lor alama a devenit aur, că vocabularul sclipitor a fost considerat **poésie pure,** iar «chinuitul colaborator la reviste» a apărut (parafrazîndu-l pe Baudelaire) drept tragicul aristocrat tînăr, singur într-o America barbară scăldată în lumina lămpilor de gaz aerian". De la un asemenea mod de a ricana nu putea fi decît un pas pînă la extrema cealaltă, a marelui poet irlandez Yeats, care vedea în autorul poemelor **Annabel Lee, Corbul, Lenore** pe „cel mai adevărat poet al tuturor vremurilor și din toate țările".

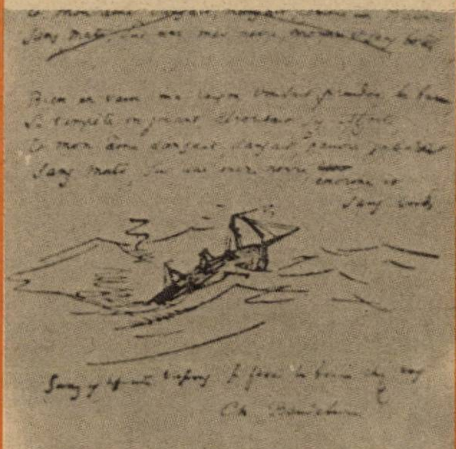

Numai că semnificațiile **descoperirii treptate** a marilor autori și opere (alt mod de a formula vechiul dicton „habent sua fata libelli") nu se reduc la astfel de situații, mai curînd pitorești decît relevante. Se cunoaște subtila observație a lui T.S. Eliot, resimțită spontan de oricine ca profund adevărată într-o ordine **imanentă** a lucrurilor, dar atît de anevoie, de cu întîrziere, ajungînd de domeniul **evidenței:** „Cînd se naște o nouă operă de artă, acest fapt se repercutează asupra tuturor operelor de artă care au precedat-o. Monumentele existente alcătuiesc laolaltă o ordine ideală, care prin introducerea unei opere de artă noi (cu adevărat noi) este modificată". **Modificată** — în care înțeles ? Și cînd, după cît timp ? Asemeni celei sociale (în sens larg concepută), conștiința literară rămîne adeseori — după timpuri și locuri — în urma existenței literar-artistice, iar factorii care îi pot perturba dreapta măsură oglinditoare sînt mai numeroși decît se admite îndeobște. In cazul lui Poe, spre exemplu, situația cît se poate de ambiguă pe linia „modificărilor" de care vorbea Eliot s-a și putut întrevedea. Asincronă lucidei spontaneități cu care Baudelaire și-l alăturase, prin inspiratele traduceri și studiile pline de fervoare vizionară ce

i-a consacrat, posteritatea „occidento-centristă“ a pregetat în a-i recunoaşte lui Poe calitatea de **precursor al modernităţii** cu aceeaşi neşovăire pe care o arătase faţă de autorul **Florilor răului**, situîndu-l mai curînd într-o postură similară celei a lui Novalis şi a altor romantici germani. Opinia literară din Statele Unite a rămas mereu împărţită, în această privinţă, din pricina unei optici naţional-pragmatice după care reprezentativ pentru profilul spiritual american, autentic instaurator de tradiţie specifică şi de mituri comunitare yankee putea fi Whitman, nu europenizant-„estetizantul“ Edgar Poe. Dincoace de Atlantic, mai cu seamă în Franţa, pentru difuze raţiuni de galic orgoliu cultural a precumpănit tendinţa de a-i alătura lui Baudelaire în poziţia de „faruri“, de **esenţiali precursori** ai ulterioarelor orientări moderne, pe Rimbaud şi pe Mallarmé. Toate acestea, cu preţul amabil-fenomenologicei puneri între paranteze a numelui şi a operei lui Poe. În virtutea adîncilor ei temeiuri de structură „occidento-centristă“, realitatea culturală ce-i corespunde trebuia să aibă un nucleu unic! Pe de altă parte, **descoperirea treptată** a „operelor complexe şi cu adevărat noi“, de care vorbea Marcel Raymond, sau „modificarea“ ordinei preexistente apariţiei „unei opere de artă noi (cu adevărat noi)“, pe care o postula T.S. Eliot, nu pot fi concepute fără trena inerţială a unor opinii ce fac autoritate de la un moment dat înainte : acelea ale lui Béguin, Marcel Raymond, Hugo Friedrich etc., prin intrarea lor în istoriile literare, în enciclopedii, în dicţionare, inclusiv prin amplificarea şi rapida lor răspîndire datorită redutabilelor mijloace de difuzare în masă ale vremurilor din urmă. După cum nici recenta poziţie a comparatismului de tip Etiemble-Marino, atît de convingător-repudiatoare a „occidento-centrismului“ şi mai labil configuratului „eurocentrism“, nu a străbătut în fapt, din lipsă de răgaz, drumul pînă la ţelurile sale mai tangibile ; adică, între altele, pînă la eventuala descoperire de „poeţi ai modernităţii“, — în accepţia multramificatului **pionierat** atribuit de Hugo Friedrich lui Baudelaire, — dincolo de limitele literar-artistice ale (acum) anacronicului **Orbis terrarum** occidento-centrist .

Însă, după o epocă de căutări, de experimente în avalanşă, atît de mult prelungită dincolo de începuturile ei şi de pe la jumătatea celuilalt secol, nu se poate să nu vină şi limpezirile echivalente cu un nou răstimp instaurator de valori ale (cum să-i zicem?!) **modernităţii permanente.** Unul care să nu aibă doar semnificaţia tranzitoriu-acumulativă a avangardismelor ce s-au tot perindat pe scena literară euro-americană vreme de atîţia lustri. Îl vesteşte, îi va da conţinut de sinteze perene unui asemenea răstimp aşa-numitul „postmodernism“ ? Cînd nu substituie mai vechilor exclusivisme anumite intolerante de ultimă oră, această detentă a sfîr-

Desene de Baudelaire pe pagini de manuscris

Baudelaire

șitului de secol și de mileniu parcă ar tinde să devină ceea ce obiectiv e cu putință acum, în condițiile spectaculoasei creșteri a interdependențelor și mijloacelor de rapidă difuziune a oricăror valori : program planetar de **recuperare/edificare** literar-artistică, precum și mai larg culturală. Se va extinde așadar, de pe o nouă treaptă a lucidității, tendința spre o cuprindere ne-„centristă" și neînfeudată mai mult decît e firesc programelor locale de „școală", „grupare" etc., în ceea ce privește soluțiile date eternei probleme a raporturilor dintre **tradiție** și **inovație** ? Pronosticuri rezolute nu poate oferi nimeni, în asemenea materie abia ieșind din nebuloasă. Oricum, anumite porniri vestitoare a cu totul altceva decît a fost, în ordinea abolirii feluritelor privilegieri cultural-zonale, încep a se vădi de pe acum, îndeosebi pe tărîmul recuperării de valori.

În lumina acestui curs al lucrurilor, problema „precursorilor" modernității de pînă mai ieri, de azi, de mîine, se pune mai cu seamă în felul preconizat de René Etiemble — Adrian Marino pentru anihilarea **centrismelor** zonale ; e calea cea mai nimerită de a face posibilă „modificarea" postulată de T.S. Eliot în „ordinea ideală" a monumentelor artei.

Pornim de la patru afirmații cu valoare simptomatică, evidentă — aceasta — numai dacă implicațiile respectivelor enunțuri sînt gîndite pînă la capăt.

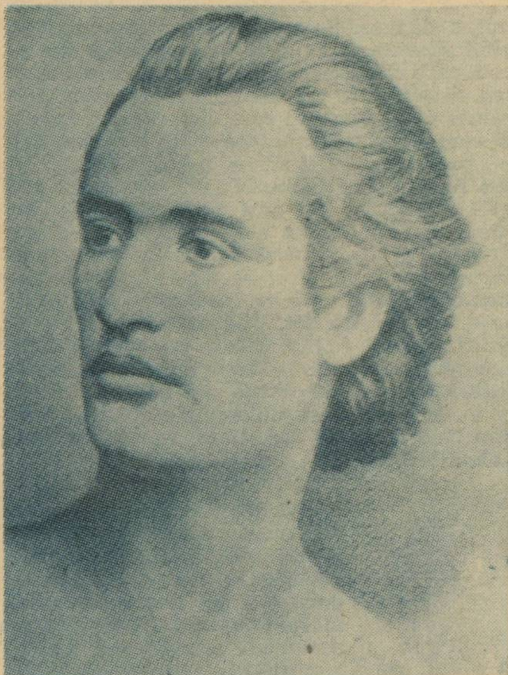
Prima aserțiune, dintre cele chibzuite spre a-l bagateliza pe Edgar Poe, e a lui Marcus Cunliffe : „În **The Philosophy of Composition**, în care Poe analizează structura **Corbului**, lăsînd să se înțeleagă că l-a scris după o formulă, apare acest mult-citat pasaj : **M-am întrebat : „care dintre toate subiectele melancolice este, prin acordul unanim al omenirii, cel mai melancolic din toate ?". Moartea — a fost, evident, răspunsul. „Și cînd ajunge acest foarte melancolic subiect să fie cel mai poetic ?", m-am întrebat. Răspunsul, care se desprinde din ceea ce am explicat deja, ...este evident : „Cînd se asociază în modul cel mai strîns cu F r u m u s e ț e a"; deci moartea unei femei frumoase este, indiscutabil, subiectul cel mai poetic din lume — și este la fel de neîndoios că buzele cele mai potrivite pentru a povesti un astfel de subiect sînt cele ale unui îndrăgostit rămas fără iubita lui".** Iar după asemenea argument documentar, comentatorul rezonează : „În această declarație nu este, poate, nimic surprinzător : iubirea și moartea străbat, una lîngă alta, întreaga literatură universală".

„Surprinzător" în ceea ce a citat Cunliffe nu e, desigur, „nimic" din ceea ce poate fi redus la o anume recurență tematică. Însă, dincolo de o asemenea înțelegere (voit ?) simplificatoare a lucrurilor, totul e surprinzător aici, în sensul multiplicității conotațiilor, ca și, de altminteri, în întreaga scriere din care a fost decupat pasajul : e senzația marelui poet american, irizîndu-se subtextual, că nu scrie pentru cel pe care Baudelaire avea să-l numească „cititorul ipocrit" (și nu numai în ordinea morală „ipocrit"), ci pentru unul de gust îndoielnic, dacă nu placid, ori de o cumplită sărăcie a duhului, și că asemenea cititor — în oricare dintre ipostazele indicate — trebuia întîmpinat printr-o manieră adecvată a dezvăluirii lucrurilor : simplitatea gravă ce drapa, în fond, malițiozitatea e, apoi, demitizarea, cu un abia mascat rictus sardonic, a sacrei „inspirații" de după a cărei poză sacerdotal-enigmatică își dosiseră penibilul travaliu poeticesc atîția dintre romanticii — chiar de marcă — anteriori ; e, nu mai puțin, persiflarea absconsă — dublată, pentru cine știa să vadă, cu invitația subînțeleasă la **luciditatea spulberatoare** de vetuste confuzii literaturizante — a sentimentalității fade pe care o afișau impudic mulți romantici încă din punctul de pornire a emisiei poematice, cînd își propuneau să trateze mari teme existențiale (atitudinile de acest fel erau și în atenția lui Eminescu al nostru, bunăoară, în **Scrisoarea II,** unde poetul ironiza complezența auctorială față de cititori ce așteaptă „să le scrii [...] vro istorie pe apă"); și e — **last but not least** — semnalarea într-anume fel reliefată a dispoziției lui Poe de a căuta „subiecte" nu dintre cele cît mai **inedite,** ci de aparență banal-statistică, cele întrunind „acordul unanim al omenirii" fiindcă dau expresie sempiternelor experiențe fundamentale ale acesteia. Iar convergența înțelesurilor, navigînd printre arătatele echivocuri ale adresării, aici, în acest nadir (al **eului poetic profund)** ce țintea corespunderea cu „acordul unanim al omenirii", trebuie căutată. Ca orice geniu autentic, Poe își păstrase neadulterată intui-

ția faptului că dobîndesc statut de **capodoperă** ce mișcă și sufletele marilor rafinați, și pe ale celor numai cu bune deprinderi ale cititului, abia scrierile care reîmprospătează periodic, prin mesaj și meșteșug de comunicare, marile „locuri comune" ale condiției umane : fie în amplele forme epice sau dramatice care ne trimit cu gîndul de la **Iliada** și **Eneida** la **Divina Comedie**, ori de la **Romeo și Julieta** la **Fedra** ; fie în cele de variabilă expansiune lirică, de la **Balada Doamnelor de altădată** la **Corbul**, de la **Albatrosul** la **Luceafărul**.

După toate acestea, afirmația lui Marcel Raymond cum că Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé „sînt astăzi ca trei «faruri» în sensul baudelairian al cuvîntului, ale căror fascicule luminoase mătură pămînturile virgine pe care alții, după ei, s-au avîntat", trebuie reamintită. Numai că nu drept **certitudine**, ci ca o întrebare. Ca o **repunere în discuție** a problemei **precursorilor esențiali ai modernității**, — fie și mărginind disocierile trebuitoare, pentru moment, doar la spațiul literar „occidento-centrist". Rediscutarea chestiunii se impune și în lumina postulatului formulat de T.S. Eliot referitor la „ordinea ideală" a monumentelor literare existente într-o anumită epocă, dar și din perspectiva unei mai potrivite estimări a „ordinei" de fapt. În toate aceste privințe, raționamentul lui Marcel Raymond (ca și cele ale lui Béguin sau Hugo Friedrich, de altminteri) este defectuos în chiar temeiurile sale logice, fiindcă amestecă datele ce erau de comparat. Baudelaire fusese un romantic, în vreme ce Rimbaud și Mallarmé, fiecare cu specificul său bine definit, aparțineau simbolismului, — una dintre mai numeroasele orientări literare derivate din romantism. Baudelaire fusese, în spațiul literar-artistic „occidento-centrist", exponentul european cel mai distinct al sfîrșitului de romantism, în vreme ce, pe același tărîm de cultură, alt exponent mai de anvergură decît americanul Edgar Poe nu a fost semnalat încă de nimeni pentru faza finală a romantismului. Și, atunci, comparația cu „farurile" care „mătură pămînturile virgine" nu trebuia să-i vizeze înainte de oricare alții doar pe ei doi ?

Baudelaire așa înțelesese lucrurile, cînd îi traducea operele și scria despre Poe cu însuflețirea știută. O intuiție adîncă îi dezvăluise nu numai uimitoarea asemănare de destin literar, dar și condiționările acesteia. În niște însemnări din 1856—1857, specificul unor asemenea raporturi de condiționare era menționat eliptic și cu privire la epoci revolute : „Vremea Byronilor se apropia. Căci Byron era **pregătit**, ca Michelangelo. Omul mare nu e niciodată aerolit". Însă nexul a ceea ce se vede că îl preocupa pe Baudelaire era indicat în studiul **„Doamna Bovary" de Gustave Flaubert**, publicat spre sfîrșitul anului 1857 : „situația scriitorului care vine în urma tuturor, a scriitorului întîrziat, are avantaje de care scriitorul profet [...] nu dispune. Mai liber, pentru că e singur ca unul rămas în urmă, are aerul celui care rezumă discuțiile și, constrîns să evite vehemențele acuzării și apărării, se consideră dator să-și deschidă o cale nouă, fără alt imbold decît dragostea pentru Frumos și pentru Dreptate." Că el însuși, precum și congenerul său de peste ocean, erau asemenea veniți „în urma tuturor", Baudelaire s-a ferit să declare. Au făcut-o însă alții și înainte, și după studiul său despre Flaubert, cu o clarviziune și o bogăție de distingeri încă neobnubilată de mai tîrzia **forma mentis** a „occidento-centrismului". Se cunoaște nobila scrisoare din 1859 a lui Victor Hugo, unde, subliniind ceea ce îi deosebea în materie de credințe literare, poetul de mult consacrat nu ezita să-i recunoască lui Baudelaire că „Vous créez un frisson nouveau" în poezia epocii. Barbey D'Aurevilly, într-un foileton din 1857, nu omitea faptul că autorul **Florilor răului**, „în privința geniului, pare fratele mezin al scumpului său Edgar Poe". În 1868, Théophile Gautier arăta cum, căutîndu-și din bun început un drum propriu, „Baudelaire și l-a găsit foarte curînd [...], nu dincoace dar dincolo de romantism" și, de asemeni, nu uita să semnaleze „doctrinele lui literare și filosofice" înrudite cu ale lui Edgar Poe, „cu care avea afinități singulare". Iar în legătură cu toate acestea, to-

nul îl dăduse Sainte-Beuve încă din 1857, cînd observa: „Şi d-ta faci parte dintre aceia care caută poezie oriunde; şi cum, înaintea d-tale, alţii au căutat-o [...]; cum ţi-a rămas puţin spaţiu; cum cîmpiile pămîntene şi cereşti au fost aproape toate secerate [...], — sosit atît de tîrziu şi cel din urmă, îţi vei fi spus, îmi închipui: «**Ei bine! voi mai găsi poezie, şi voi găsi acolo de unde nimeni nu s-a gîndit s-o culeagă şi s-o exprime**». Şi te-ai făcut stăpîn pe iad, te-ai făcut diavol; ai vrut să smulgi tainele demonilor nopţii. Făcînd aceasta, cu subtilitate, cu rafinament, [...] ai aerul să te fi jucat; totuşi [...] a trebuit să suferi mult, scumpul meu copil. Această tristeţe particulară care se desprinde din paginile d-tale şi în care recunosc ultimul simptom al unei generaţii bolnave [...], ţi se va lua în consideraţie."

bservaţiile acestea de epocă sînt mai mult decît elocvente, în privinţa statutului primigen care le revine lui Baudelaire şi lui Poe, ca **pionieri ai modernităţii.** Totuşi, experimentaţii comentatori vădesc o curioasă unilateralitate în comparaţie cu ceea ce am văzut că Baudelaire însuşi sugera despre complexitatea unui atare statut. Ei disting „fiorul nou" şi cît datora acesta clarviziunii geniului, dar nu şi cît îi era inculcat de condiţia „celui care rezumă discuţiile"; a celui care, „constrîns să evite vehemenţele acuzării şi apărării", adică postura în fond nerodnică a acestora, îşi deschide „o cale nouă" fiindcă are şi disponibilitate creatoare, şi ochiul suficient de limpede spre a discerne între izbutirile şi eşecurile precedente. Însă tocmai lacuna comentatorilor dintîi în a distinge şi poziţia de colosali **sintetizatori,** nu doar pe aceea de temerari **precursori,** — iată ce s-a prelungit în viziunea unor Albert Béguin, Marcel Raymond, Hugo Friedrich şi a altor exegeţi, cînd au împins în umbră pe Edgar Poe, iar lui Baudelaire i-au rînduit ca succesori direcţi şi de pondere asemănătoare pe Mallarmé şi pe Rimbaud. Şi aceştia erau poeţi mari, cu echivalentă audienţă şi influenţă, numai că în altă ordine. În toate aceste privinţe, metafora... cerealieră cu „secerarea" lanurilor terestre şi celeste implică şi o altă dezvoltare decît aceea pe care i-a dat-o Sainte-Beuve. Bogatele recolte din zona „occidento-centristă" a romantismului au fost duse de exponenţii acestuia — ca şi de urmaşi ai lor succedîndu-se pînă după al doilea război mondial — pînă la stadii variabile ale treierişului şi măcinişului; însă — cum se spune cu nişte vechi cuvinte româneşti — cei care au extras „lamura" din felurimea ingredientelor rezultate şi i-au găsit un „păstru" pe măsură au fost Poe şi Baudelaire. Nu doar pe „iad" s-a făcut „stăpîn" Baudelaire, după cum nici n-a fost primul sau ultimul care să cerceteze şi aceste tărîmuri. Infirmîndu-şi întrucîtva titlul volumului, nu numai „flori maladive" a ştiut să descopere în explorările lui, efectuate — asemeni lui Poe — cu gîndul la „acordul unanim al omenirii" întru (zisese el) „dragostea pentru Frumos şi pentru Dreptate". În spiritul „acordului unanim al omenirii" dintotdeauna, nu dintr-o anume fărîmă de timp şi de loc, au fost scrise şi **La vie antérieure,** dar şi **Moesta et errabunda, Une charogne,** dar şi **Le soleil, Un voyage à Cythère,** dar şi **Élevation.** După cum de o vastitate şi o cuprindere demiurgică a contrariilor existenţei nu mai prejos de a lui Baudelaire e universul poematico-prozastic al lui Edgar Poe, în **Al Aaraf** şi **Eldorado,** în **Sonnet — to Zante** şi **Ulalume,** în **Hans Phaal** şi în **A Descent into the Maelström.**

Sfîrşitul unui curent literar de grandoarea, deschiderea, tezaurul de experienţă proprii romantismului — se ştie — a reprezentat pentru scriitorii cu o vocaţie numai în parte pe măsura lui, sau cu mult sub această măsură, o dezintegrare în orientări din ce în ce mai „specializat-precursoare", pînă la cele ce îşi drapau epigonismul în marii falduri ai insolitului fără semnificaţie ontologică, funambulescului tropistic, contestării de extracţie veleitară. Iar pentru cei puternici a echivalat cu un moment de graţie în ordinea filtrării esenţelor din esenţe şi a aflării cumpătului în a le spori. Era, atunci, un „sfîrşit" de epocă literară (şi nu numai), în accepţia pozitivă pe care i-a dezvăluit-o termenului, ridicîndu-l la prestigiul de axial concept filosofic, Heidegger, în tîrziile cugetări despre **Sfîrşitul filosofiei şi misiunea gîndirii** (1964). De unicitatea unui asemenea **moment** şi-au dat seama pînă la capăt, în spaţiul literar „occidento-centrist", doar cei ce au scris **Correspondences** şi **The Raven,** iar în zona „oriento-centristă" a Europei (anticipăm astfel, vrînd-nevrînd, cursul viitor al acestor însemnări) abia autorul **Epigonilor,** al **Odei (În metru antic),** al **Luceafărului,** — adică acela care a instituit un prim traseu de intercomunicări pe măsura exigenţelor moderne ale literaturilor din Occident şi din Orient. În legătură cu vasta, lucida şi atît de fecunda activitate a acestei **triade precursoare,** determinînd din adînc o uimitoare convergenţă a iniţiativelor şi înfăptuirilor, a paralelismelor şi deosebirilor în deopotrivă măsură semnificative, gîndul investigător va fi în stare să dea de perspectivele adecvate numai prin escaladarea „centrismelor" euro-zonale. În ce chip va putea să biruie asemenea gînd, — după cum şi dă semne, sporadic, că a şi început s-o facă, de vreo cîteva decenii încoace, — vom încerca să desluşim în partea ultimă a notelor de faţă.

Traian Brădean : „Sărmanul Dionis"

Cît și cum a fost cunoscut Eminescu dincolo de fruntariile culturii române (iar nu de puține ori și în cadrul acesteia), se știe : „ultimul mare romantic european" (= sintagmă cu conotații pline de bune intenții...) și „romantic întîrziat" (= pereche de vorbe care se vede a ce sună !). Iată afirmația a doua („bifrontică", dacă ni se iartă termenul), pe care încercăm acum s-o răsucim pe toate fețele ; să-i dezvăluim toate implicațiile. Discuția ni se pare cu atît mai necesară, cu cît — aflăm — și în prezent se scrie că Eminescu este „El ultimo aliento del romanticismo" (Cf. revista iberică **ABC**, numărul din 15 ianuarie 1989).

Să acceptăm „fatalitatea" mult răspînditei sintagme-etichetă, ca preliminară ipoteză de lucru, și să căutăm a-i dezvălui înțelesurile. „Ultim romantic", sau „romantic întîrziat", — denominațiile acestea implică o gamă întreagă de peiorații, exprimate politicos și frizînd epigonismul. Totuși, numai la prima vedere și negîndite pînă la capăt pot să pară așa. Mai rămîne de constatat **ce fel de proporții** are un asemenea romantic „ultim" și, prin corelație, ce semnificații sînt de atribuit celuilalt epitet aninat de cuvîntul **romantic**, — acela de „întîrziat". Asupra „proporțiilor" n-a prea încăput discuție — după cîte știm — nici înainte vreme, iar acum, cînd ediția națională de **Opere** e pe punctul de a fi încheiată, va rămîne cu atît mai puțin loc pentru dispute pe asemenea temă. Eminescu, s-a văzut, n-a fost calificat doar ca „ultim romantic" oarecare, ci ca „ultim **mare** romantic" al Europei întregi. (Cei care vin cu întîmpinarea că „mari romantici" europeni își mai făceau simțită prezența, în vremea afirmării lui Eminescu, nu sînt de luat în seamă, dat fiind faptul că e o radicală deosebire între o personalitate artistică ce-și „supraviețuiește", fie și în chip notabil, și una afirmîndu-se impetuos chiar în momentul de asfințit al proteiform-structuratei configurații romantice). Iar dacă se admite fără vreo rezervă că poetul național al românilor e „marele" romantic de la urmă, în spațiul cultural european, atunci și epitetul al doilea, cel de „întîrziat", cu care nu în mod inocent le place unora să-l califice, își pierde conotațiile peiorative. Fiindcă oricine înțelege, fără să fie nevoie de vreo demonstrație anume, că nu e de tras semnul egalității între un „întîrziat" oarecare și un „mare" întîrziat (Washington Irving — în comparație cu Poe, Théodore de Banville — comparat cu Baudelaire, Vlahuță — față cu Eminescu). În toate aceste privințe, e de reamintit abia mascata pledoarie **pro domo** a lui Baudelaire, din studiul **„Doamna Bovary" de Gustave Flaubert** (unde, prin explicabile rațiuni, autorul **Florilor răului** nu aduce vorba și de absolut necesara **mărime** a „scriitorului **întîrziat"**, ca o condiție aprioristică a

celor ce voiau să demonstreze, așa cum și Eminescu își disimula singularitatea vizionară prin bine cunoscutul „Iară **noi**?", din poemul **Epigonii**) : „situația scriitorului care vine în urma tuturor, a scriitorului întîrziat, are avantaje de care scriitorul profet [cu subînțelesul de „înainte mergător" ce se declară ca atare — n.n.] nu dispune. Mai liber, pentru că e singur ca unul rămas în urmă, are aerul celui care rezumă discuțiile și, constrîns să evite vehemențele acuzării și apărării, se consideră dator să-și deschidă o cale nouă, fără alt imbold decît dragostea pentru Frumos și pentru Dreptate [= „Dreptatea", în accepția de **rezonabilitate** nu a mediocrei **poziții de mijloc**, ci în aceea, superioară, a **sintetizatorului** care, din punctul lui privilegiat de observație, vede departe și înapoi, dar și înainte — n.n.]» Or, dacă în felul său de „a rezuma discuțiile", sînt de neignorat „avantajele" de care a dispus Baudelaire, venind în urma lui Poe și a întregului **Saeculum** romantic european, — să rămînă de neluat în seamă „avantajele" de care a beneficiat Eminescu, apărut cu înzestrarea, cultura, puterea de creație știută, și mai „în urma tuturor" celor ce instituiseră „Saeculum"-ul romantic ? Închiși într-al lor „cerc strîmt", exponenții „occidento-centrismului" literar și mai larg cultural ar putea să ignore complexul de **relaționări** pe care l-am indicat ; însă nouă, contemplatori de mai bine de un veac ai **Luceafărului** eminescian și mereu mai pătrunși de supremele sale înțelesuri, nu ni se îngăduie aceasta.

De altminteri, asemenea omisiuni nu și-au îngăduit nici înaintașii de pe firul principal al cercetărilor eminesciene, — de la Maiorescu la Edgar Papu, — situîndu-l pe poet și situîndu-se ei înșiși în afara oricăror „centrisme". Maiorescu, comentîndu-l pe Eminescu în **Direcția nouă...** (1871) într-un chip care echivala cu o consacrare, a înțeles să spună că e „cu totul osebit în felul său, om al timpului modern", iar în tragic-absconsa închidere a acoladei din **Eminescu și poeziile lui** (1889) era îndreptățit să reia vechea afirmație, întregitor, relevînd că „Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturei europene de astăzi". La celălalt capăt al firului investigativ, desfirîndu-se în chiar contemporaneitatea noastră, Edgar Papu s-a pătruns de adevărul că „Eminesco amène à leur ultime perfection d'importants traits constitutifs du romantisme" și „il formule de concert avec eux [les poètes symbolistes — n.n.] le message de son temps ; depassant la monodie de la sensibilité romantique, il se livre à la lutte dramatique entre deux tendances opposées, à l'instar de Baudelaire, de Rimbaud, de Verlaine et de Mallarmé", anunțînd „la poésie de notre temps.". Iar toate acestea, nu uită să precizeze Edgar Papu, constituind „și pentru alții un drept la orgoliu", fiindcă opera eminesciană e „una din cele mai înalte mîndrii ale lumii, ca exemplu al excedării din limitele umane" **(Poezia lui Eminescu**, 1971).

Între arătatele poziții emblematice ale exegezei eminesciene majore, la o jumătate de secol și mai bine de la trecerea poetului național în cele veșnice, Tudor Arghezi afirma, paradoxal-axiomatic, că : „Fiind foarte român, Eminescu e universal". Și adăuga imediat, ca deslușire a împrejurării că universalitatea lui Eminescu e un **dat**, nu și un **rezultat** recunoscut în bună cunoștință de cauză dincolo de granițele culturale ale României răsăritene : „Asta o știe oricine citește : cu părere de rău că lacătul limbilor nu poate să fie descuiat cu cheile străine" **(Eminescu**, 1943). Covîrșitor de instruitoare era încheierea acestui studiu-conferință, prin care Arghezi avertiza că face „o afirmare de bilanț, fără șovinism" : „după Eminescu" și ceilalți mari comilitoni ai acestuia — arăta principalul liric posteminescian — generațiile de nou veniți dispun de „criteriul experimental complet pentru orice producție artistică viitoare, fără să mai fie nevoie neapărat, la scriitorii cu o instrucție literară mijlocie, de cercetarea literaturilor străine". Aceasta, fiindcă „Eminescu e singur un tot" din care „scriitorul încă tînăr se poate familiariza cu meșteșugul literar".

Asemenea susțineri, venite din partea unui poet trecut cu nesterilizantă luciditate și prin școala tuturor „modernismelor" europene, încununează cele ce erau de relevat în legătură cu **a doua** dintre cele patru **afirmații** pe care le anunțam inițial — spre discuție. Abia după aceasta vin cele menite să lumineze singular-revelatoarea izomorfie a triadei Poe-Baudelaire-Eminescu.

George Munteanu

Continent recuperat

pera lui Eminescu seamănă cu un continent scufundat, din care răzbat la suprafața apei doar cîteva vîrfuri ca insule. Sub ape a zăcut multă vreme ca un pămînt necunoscut cea mai mare parte a operei lui. Rînduri după rînduri de scufundători, vrăjiți de descoperirea submarină, au încercat să smulgă adîncimii minunea ascunsă pentru a o aduce la suprafață. Străluciri izolate de fragmente vorbeau fiecare în parte despre un întreg misterios. A-l smulge tăcerii adîncurilor a fost țelul acestor inițiați. Visul lor a fost de a aduce la suprafață deodată toată această comoară îngropată, pentru ca în întregul ei ea să vorbească de la sine. Ca o corabie naufragiată altădată, opera și spiritul eminescian aveau să fie scoase în huruit de scripeți și întinse odgoane la lumina soarelui. Cînd șiroaiele apelor vor înceta a mai curge pe clinele acestui continent salvat, cînd soarele va zbici suprafața noului pămînt, revelația scrisului eminescian va fi întreagă.

Soarta scrierilor lui Eminescu seamănă cu aceea a adevărurilor pe care întreaga lui literatură le afirmă. Pierdute, uitate, neglijate, poetul le-a scos la lumină. Eminescu a voit să restituie lumii adevărul „geniului neamului românesc". Fie acesta Ștefan cel Mare, fie Mircea cel Mare, fie chiar doar poporul român, către ele s-a îndreptat fără istovire Eminescu. Ori de cîte ori a putut vorbi despre acest geniu poetul a făcut-o. Urmărind aceste adevăruri, stele polare ale scrisului său, Eminescu avea conștiința că trebuie să le caute în adînc, să le desfășoare de păturile superpuse care le ascundeau vederea, să facă cu alte cuvinte și cu bună știință excavație, arheologie. Cînd întîlnește gestul similar, Eminescu îl salută cu vorbe a căror tensiune merită a fi cunoscută : „Ceea ce se dezgroapă prin aceste documente istorice și lingvistice nu sînt doar materialuri de interes archeologic, ci e România însăși, e geniul poporului românesc de pe care se înlătură păturile superpuse de ruine și de barbarie. Fiece pas înainte se face aici în înțelesul reconstruirii naționalității române și pentru ca ea însăși să se recunoască pe sine, să-și vie în fire". Eminescu însuși era într-o imersiune continuă, iar saltul său privește Columna lui Traian scoasă de Hașdeu.

De altfel, cu Hașdeu, Eminescu are în comun nostalgia originilor. Ca și acesta este pasionat de vîrsta de început a istoriei românilor, de viața trecută a acestora. Dacă la 1860, Hașdeu arătase lumii, mult prea înclinată spre simplificarea originii românești, că

ea are o componentă mai veche decît cea romană și la fel de puternică, pe daci, poetul va încerca adesea să reconstituie în versuri lumea apusă a Daciei. Vechea mitologie a poporului român îl urmărea ca și pe Hașdeu și ca și acesta a voit s-o scrie. Au rezultat din această tensionată aspirație lungi poeme rămase în manuscris pe care strădania lui G. Călinescu și Perpessicius le-a adus la lumina tiparului. Eminescu însuși era în căutare de continente ascunse, uitate, ca și opera lui care le oglindește.

Iar întrebarea care se ridică dintr-unul din mirificele poeme are un înțeles mai larg :

„Nu mi-i ști spune ce mai face țara
Ce Dacia se numea — regatul meu ?
Mai stă-nrădăcinată-n munți de piatră
Cu murii de granit, cu turnuri gote
Cetatea-mi veche Sarmisegetuza ?"

Cît vor dăinui versurile lui Eminescu va dăinui și **cetatea.**

Mihai Ungheanu

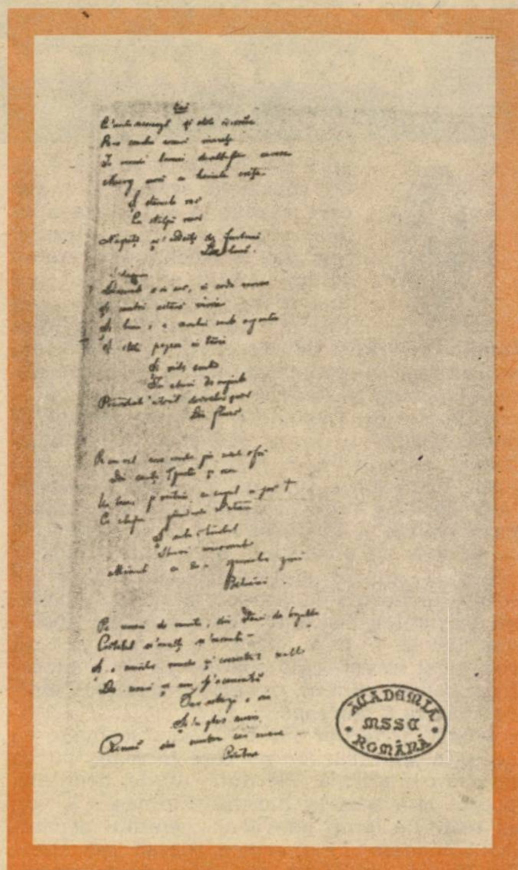
SERIOZITATEA IMPLICĂRII

Eminescu funcţionează ca revizor şcolar peste două judeţe : Iaşi şi Vaslui, între 1 iulie 1875 şi 2 iunie 1876 şi în această calitate se preocupă de problemele şcolii sub toate aspectele. Acordă atenţie bazei materiale a învăţămîntului, selecţionării şi pregătirii cadrelor didactice, metodelor de predare şi manualelor şcolare. Rapoartele sale către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice şi către cele două prefecturi cuprind informaţii bogate în privinţa activităţii ce-o desfăşoară pentru buna funcţionare a procesului de învăţămînt.

Problema bazei materiale a învăţămîntului este urmărită de Eminescu în mai multe direcţii. Poetul ia măsuri pentru repartizarea teritorială a şcolilor şi intră adesea în conflict cu autorităţile locale, care puneau în primul plan interese personale. Rapoartele sale cuprind critici severe la adresa unor primării, care nu manifestau interes pentru şcoală. Are în vedere situaţia localurilor de şcoală, aprovizionarea lor cu combustibil şi dotarea cu material didactic. „Mai pretutindeni am constatat cu părere de rău — arată Eminescu într-un raport către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice din 11 decembrie 1875 — că administraţia comunală e neîngrijitoare faţă cu şcoalele, că reparaţiile localurilor sau nu le face la vreme, sau de fel, că lefile învăţătorilor (de la comună) se plătesc la trilunie, că lemnele prevăzute pentru şcoale se dau prea tîrziu." Eminescu stăruie, în alt raport către Prefectura judeţului Vaslui, din 14—19 noiembrie 1875, ca administraţia să creeze învăţătorilor „mijloacele materiale pentru ca să-şi poată îngriji în deplină linişte de îndatoririle lor".

Eminescu întocmeşte şi două **Tablouri generale** — unul pentru şcolile din judeţul Iaşi, altul pentru cele din judeţul Vaslui. Prezintă aici repartizarea teritorială a şcolilor din cele două judeţe, pe plăşi şi comune, categoria şcolilor existente şi a celor ce urma să fie înfiinţate, trece numărul contribuabililor din fiecare comună la susţinerea şcolii, numele învăţătorilor şi pregătirea lor profesională. **Tablourile...** sînt modele de lucrări statistice, cu atît mai neaşteptate, cu cît vin din partea unui poet, ce se presupune a nu avea contingenţe cu o activitate de asemenea natură.

Problema selecţionării şi promovării cadrelor didactice formează şi ea una din preocupările permanente ale lui Eminescu în anii revizoratului său şcolar. Prezidează concursuri pentru ocuparea posturilor în învăţămînt, face inspecţii şcolare şi încheie procese-verbale cu recomandări pentru cadrele didactice, organizează conferinţe în care se pun în discuţie probleme legate de procesul de învăţămînt. Într-un raport către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice din 10 august 1875, Eminescu expune desfăşurarea conferinţei ţinută la Iaşi. „Din prelegerile învăţătorilor — arată poetul — am putut vedea însă mari lipsuri, atît în privinţa metodei, cît şi a cunoştinţelor. Cunoştinţele lor consistă în genere în vorbe moarte, a căror realitate vie n-o pricep".

Eminescu explică slaba pregătire a cadrelor didactice prin sistemul defectuos de învăţămînt şi prin lipsa de mijloace pedagogice, care să vină în sprijinul pregătirii profesionale a învăţătorilor.

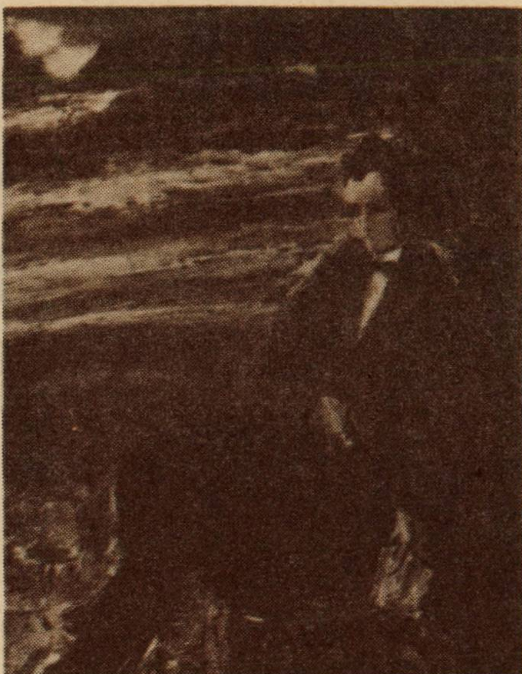
Metodele de predare, care se practicau, le găseşte rudimentare şi pledează pentru învăţămîntul intuitiv. Conferinţa din august 1875 are ca obiect, cum arată Eminescu în raportul său, metoda de predare la obiecte şi „convorbiri exegetice asupra metodologiei". Conferenţiază „pe-

dagogi practic — necunoscuţi" între care îl vedem şi pe Ion Creangă, care face o expunere asupra predării scrierii şi citirii după metoda intuitivă. Poetul constată deficienţe grave în pregătirea învăţătorilor pentru folosirea acestei metode. „Noţiunile lor de ştiinţele naturale — arată Eminescu — sînt aproape nule, deşi aceste ştiinţe tocmai sînt mijlocul cel mai puternic al învăţămîntului intuitiv şi adevărate izvoare de cunoştinţe practice şi pozitive". Eminescu se pronunţă în repetate rînduri, cum se vede din rapoartele sale, împotriva învăţării mecanice şi acordă o atenţie deosebită scrierii şi citirii în şcoala primară. „Scrierea e în toată şcoala neglijată — informează Eminescu Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice în 27 martie 1876 —, caligrafia — o noţiune cunoscută numai teoreticeşte, gramatica există ca un fel de schematism de cuvinte".

Eminescu justifică psihologic primejdia sistemului nostru de învăţămînt din trecut, care făcea apel, în largă măsură, la memorie. „Sistemul instrucţiei noastre — notează Eminescu în manuscrisul **2258** —, neîntemeindu-se pe **priceperea** obiectelor predate, ci pe memorarea de regule abstracte şi de cuvinte, copilul n-are niciodată acel repaos al creierului, care consistă tocmai în întrebuinţarea simultană şi consecutivă, pe rînd, a facultăţilor. Predarea matematicii, arată poetul, trebuie să se bazeze exclusiv pe facultatea judecăţii. Matematica, aprecia poetul, „este un joc cu cele mai simple legi ale judecăţii omeneşti, numai acele legi nu trebuie puse în joc goale şi fără nici un cuprins, ci totdeauna aplicate asupra icoanelor văzute ochilor".

Într-un alt text din manuscrisul **2306** Eminescu se ocupă de predarea filosofiei în şcolile noastre. Poetul se pronunţă pentru exegeza scrierilor recunoscute şi împotriva unor „teorii" expuse abstract, care încearcă memoria şcolarilor. „Filosofia are valoare critică — arată poetul —, ea creşte intelectul, îl dizvaţă de lenea cugetării şi de la încrederea prea mare în idei străine, o deprinde a cerceta lucrurile în mod genetic, şi a cumpăni fiecare cuvînt înainte de a-l aşeza într-o teorie". Eminescu acordă atenţie, cum se desprinde de aici, deopotrivă metodelor de predare şi disciplinelor din sistemul de învăţămînt.

Eminescu insistă în demersurile sale către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice şi pentru crearea „mijloacelor pedagogice", care să vină în sprijinul pregătirii profesionale a cadrelor didactice. Atrage atenţia în raportul către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice din 10 august **1875** că se simţea lipsa unei „foi învăţătoreşti", un „organ periodic", care să se ocupe de problemele şcolii. „Cărţile didactice — scrie Eminescu —, cîte sînt la noi, sînt pentru licee ; ele presupun în mare parte explicări simultane ale profesorilor ; termenii şi stilul lor fac nefolositoare lectura acestor cărţi pentru învăţătorii rurali".

Tablou de Ion Vlasiu

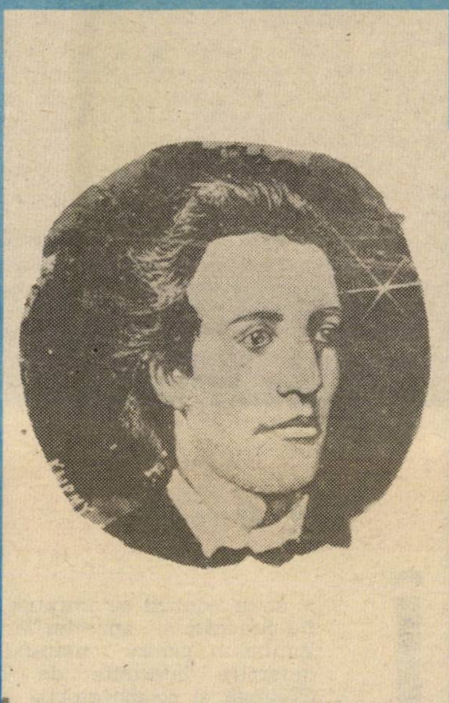

În acest context se impune să fie judecate şi aprecierile lui Eminescu pentru manualele didactice întocmite de Ion Creangă şi colaboratorii săi. „Deosebirea între metoda propusă în această broşură **(Povăţuitoriu la citire prin scriere)** — arată Eminescu în raportul său către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice din 26 mai 1876 — şi învăţarea rutinară şi mecanică, precum se profesează ea în genere în şcoalele noastre, este deosăbirea dintre învăţămîntul viu şi intuitiv şi mecanismul mort al memorării de lucruri neînţelese de copii ; este deosebirea dintre pedagogie şi dresură". Poetul considera că prin introducerea metodei intuitive cartea lui Creangă marca „începutul unei reforme adînci în instrucţia elementară ; ea a rupt-o cu dogmatismul ; izvorul metodei propuse este însăşi natura inteligenţei, procesul ei de dezvoltare".

Nimeni înaintea lui Eminescu nu s-a pronunţat, cu mai multă claritate şi bazat pe o experienţă personală, asupra orientării viitoare a învăţămîntului nostru.

D. Vatamaniuc

EMINESCU ŞI CONCEPTUL DE MODERNITATE

În istoria culturii, au funcţionat îndeosebi două criterii de abordare a conceptului de **modernitate**: „de la forme la fond" şi „de la fond la forme". La acestea, s-a găsit o alternativă de mijloc, nu în sensul unui compromis care să ne scutească de complicaţii, ci într-unul care să înlăture falsa contradicţie dintre **fond** şi **formă.** Altminteri, o teză fundamentală a structuralismului contemporan este chiar abolirea vechii polarităţi prin soluţia că fond şi formă nu-s altceva decît feţe complementare ale aceleiaşi realităţi. Totuşi continuă, în faptă, să funcţioneze mai departe criteriile tradiţionale mai sus pomenite. Ba chiar sînt considerate „motorul" istoricităţii culturii, instaurîndu-se seria de opoziţii între **tradiţie** şi **inovaţie.** În vreme ce „inovatorii" pariază pe dinamica **formelor,** tradiţionaliştii s-ar plasa pe terenul mai sigur al **fondului,** riscînd să fie etichetaţi drept „conservatori" cînd nu sînt numiţi „reacţionari", paseişti etc. La asemenea acuze, se răspunde prin respingerea ironică a modelor, a noilor metode în critica literară, a experimentelor de ultimă oră etc. Fiecăreia dintre părţi i se rezervă, aşadar, un cîmp larg de posibilităţi în a-şi exersa verva „spiritului critic". Sînt perioade istorice cînd „biruinţa" e de o parte sau de alta. În anii proletcultismului, partizanii „fondului" şi-au luat partea leului, proclamînd „ideile noi" însemn al modernităţii sub masca zisă a **actualităţii.** După tirania pseudo-adevărurilor, urmează, de obicei, extremismul „formelor". „Modernitatea" le-ar aparţine acestora şi, în consecinţă, trebuie periodic **innoite.**

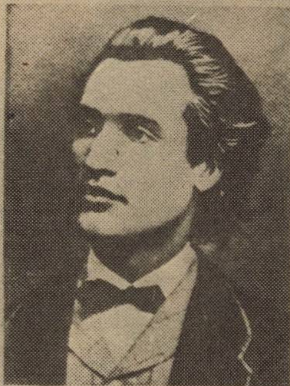
Urmînd criteriile unilaterale, s-a ajuns sau se ajunge la fenomene aberante, precum eliminarea din „actualitate" a celor mai importante valori naţionale (în proletcultism) sau la discriminări mult mai subtile, de cealaltă parte, de unde foarte curioase contradicţii în judecăţile de valoare asupra scriitorilor de primă mărime. Rebreanu, au decis criticii, este un prozator de factură **tradiţionalistă,** autorul lui **Ion** nefiind un inovator în arta romanului, căci a prelungit, pur şi simplu, marele realism din secolul trecut. Şi totuşi, acelaşi Rebreanu este considerat, totodată, „creatorul romanului românesc modern". Dar cum vine asta? În literatura autohtonă Rebreanu **e modern,** iar în cea europeană **nu?** România nu face parte din Europa? Ce vrea să afirme această dublă situare? Ponciful mai vechi că literatura română e mereu **în întîrziere** comparativ cu ce se face aiurea?

Exact aceluiaşi tratament a fost supus şi Eminescu, nemaivorbind de L. Blaga, M. Sadoveanu, M. Preda etc. Cu Eminescu, începe poezia românească **modernă,** el este inegalabilul **inovator,** „un trăsnet picat din cer". Toate bune şi minunate, doar că acelaşi nu-i decît un „romantic întîrziat", refractar modernităţii care-şi croia drum, în Europa, prin **simbolism.** Din care motive, în anul de graţie 1880, **modernă** nu putea fi decît poezia simbolistă?

Independent sau nu de intenţia judecătorilor, se insinuează în dubla referenţialitate manipulată de critici şi o discriminare axiologică. Ea a fost remarcată foarte bine, cu privire la Eminescu, de Al. Piru, relativ la o recentă **Istorie a poeziei româneşti**, II, 1984, semnată de Mircea Scarlat. (Vezi **Critici şi metode**, 1989, pp. 103—104). Mircea Scarlat scrie negru pe alb că datorită formei poetice „tradiţionaliste" **Luceafărul** este inferior estetic **Nopţii de decemvrie**, mai mult — Macedonski găseşte o soluţie „mai modernă" pentru drama geniului. Mircea Scarlat preia epigonic pe N. Manolescu, şi el adept al excluderii lui Eminescu de la fenomenul liric modern (v. **Metamorfozele poeziei, Despre poezie**), din pricina tendinţei de a absolutiza acelaşi criteriu al formelor. Mai mult, Mircea Scarlat îl consideră pe Macedonski inferior lui G. Bacovia. De unde rezultă că Eminescu e cu două trepte valorice sub Bacovia, dat fiind că autorul **Plumbului** a împlinit cu adevărat „revoluţia" simbolistă. În realitate, sub aparenţe simboliste, Bacovia venea cu un fond existenţial şi estetic **nou**, aşa cum a demonstrat încă din 1955 Svetlana **Matta (Existence poétique de Bacovia).**

Am dat aceste exemple spre a vedea erorile pe care le poate favoriza criteriul exclusiv „de la forme la fond". Altminteri, ultimii teoreticieni bine fac că vorbesc de **modernism** şi nu de **modernitate.** Atîta doar că stricta tipologie tradiţionalism-modernism-avangardism-post-modernism este şi se va dovedi artificială din pricina caracterului ei limitativ, deşi poate fi funcţională într-un anume sistem de referinţă. Acela al **modei,** bunăoară. Conservînd metrul popular în **Revedere,** lui

Eminescu nu i-ar fi trecut prin minte că nu-i **modern.** Ba chiar T.Maiorescu a spus-o limpede că poetul era „un om al timpului modern" şi e curios că tocmai „maiorescienii" n-au putut înţelege zisa maestrului. Şi dacă e să ne referim tot la **Revedere,** G. Călinescu a apreciat că e vorba de o **inovaţie** eminesciană în materie de poezie, pe care a numit-o „folclor savant". Or, destui poeţi ai secolului

MIHAIL
EMINESCU

gedichten

Ilustrații de Traian Brădean

nostru, de la Lorca la Cezar Ivănescu, au mers pe un drum similar.

În fine, e vremea să știm ce credea Eminescu însuși despre **modernitate**, fiindcă despre **mode** și **imitații** știm că le-a tratat după propria-le măsură. Teoria „formelor fără fond" de expresie maioresciană nu ni se pare suficientă spre a defini corect poziția poetului. Și asta din cauză că, reducînd chestiunea modernității la **fond** (recte **adevăr**), există primejdia alunecării într-o altă extremă, pe care Maiorescu însuși n-a evitat-o pînă la capăt, de vreme ce el n-a reușit să **reconstruiască** filosofic și estetic conceptul de **adevăr**, așa cum a făcut-o Eminescu, într-un sens anticipator heideggerian (v. Svetlana Paleologu-Matta, **Eminescu și abisul ontologic**, 1988). Cum deja am atras atenția, eroarea primordialității **fondului** iese la iveală în poeticile sociologizante și nu întîmplător socialiștii din epocă, împreună cu Gherea, au îmbrățișat și ei teoria „formelor fără fond". În schimb, prin Eminescu se realizează o veritabilă ruptură de ambele extreme, care i-a permis poetului român să depășească nu numai **mimesis**-ul tradițional, dar și exclusivismul formelor. E o cale urmată, de fapt, de toți marii creatori, găsindu-și întemeierea „teoretică" în gîndirea celui mai profund filosof al veacului nostru — Heidegger, iar la noi, în doctrinele complexe ale lui L. Blaga, Camil Petrescu sau C. Noica. Într-un fel, alternative la lucrări de tipul **Structura liricii moderne** de Hugo Friedrich.

Meritul lui Eminescu este de a fi schițat, o dată cu opera, premisele programatice ale unei noi viziuni estetico-filosofice. Exagerînd, poetica lui se concentrează în două versuri interogative, de o genială simplitate și, de aceea, foarte derutante : „Unde vei găsi cuvîntul / Ce exprimă adevărul !" Să mai observăm că și titlul grăiește mult — **Criticilor mei**, care „Răle-or zice că sunt toate cîte nu vor înțelege..." Întrebarea eminesciană își găsește răspunsul numai la nivelul întregii opere, căci vizează nu numai o poetică, ci și o ontologie.

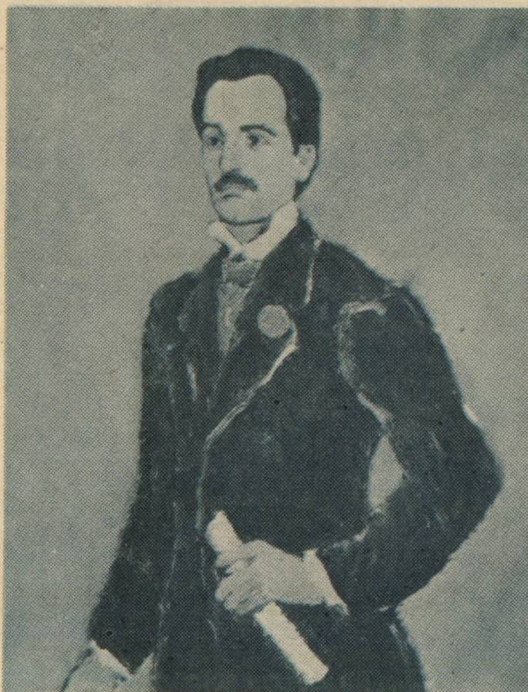
onceptul de **adevăr** în artă devenise, în perioada simbolistă și după revoluția kantiană în filosofie, nerevelator, din cauză că **mimesis**-ul tradițional vedea în artă o reflectare fidelă (oglindă pasivă) a realului. Simboliștii au decis că poezia, după expresia lui Hugo Friedrich, „derealizează realul" și aveau dreptate, deoarece atît metafizica din vremea lor, cît și arta uitaseră de **alétheia** grecilor, reducînd **adevărul**, să zicem, la „felia de viață" a lui Stendhal. Așa se explică de ce credința lui Eminescu în **adevăr** a putut fi confundată cu naiva teorie a artei-copie a realității. De observat că atît simboliștii, cît și T. Maio-

rescu s-au salvat fiecare printr-un subterfugiu — unii prin poezia ca „derealizare a realului", celălalt prin distincţia poezie-ştiinţă, iarăşi corectă, cu precizarea esenţială că în vreme ce ştiinţa se ocupă cu **adevărul**, poezia are ca ideal **frumosul**. În definitiv, poziţia lui Maiorescu nu diferea fundamental de simbolism, numai că mentorul junimist prelua concepte mai vechi din estetica post-kantiană, de unde şi impresia că ar fi redus **modernitatea** la un clasicism peren. Curajul simboliştilor a stat şi-n aceea că, renunţînd la „adevăr", au intuit şi lipsa de consistenţă a vechiului concept de **frumos artistic** pe care Maiorescu nu l-a abandonat. Aici vine poetul nostru, cu o îndrăzneală miraculoasă, „riscînd" enorm. El înţelege că ruptura de înaintaşi (pe care o va profesa contemporanul său Rimbaud) este o frondă superficială nepotrivită cu fondul artei. Aparent, el se-ntoarce la romantici, dar, în fapt, „se-ntoarce" peste tot unde-s poezie şi fiinţă, pînă la Dante şi Shakespeare, pînă la greci şi indieni. Geniul lui Eminescu e că nu s-a temut de romantici şi nici de cei vechi, iar criticii au înţeles că poetul s-a refugiat **în trecut**, inventînd una din enormităţile culturii noastre, refugiu nu numai ca poet, dar şi ca doctrinar politic. Alţii au spus că Eminescu e **paseist** în poezie şi **modern** în politică, pentru ca unii să inverseze datele problemei. „Uluitoarele contradicţii" fiind mai mult ale criticilor, s-a recunoscut, fie şi indirect, că poetul nu separă tranşant poezia şi ştiinţa, fru-

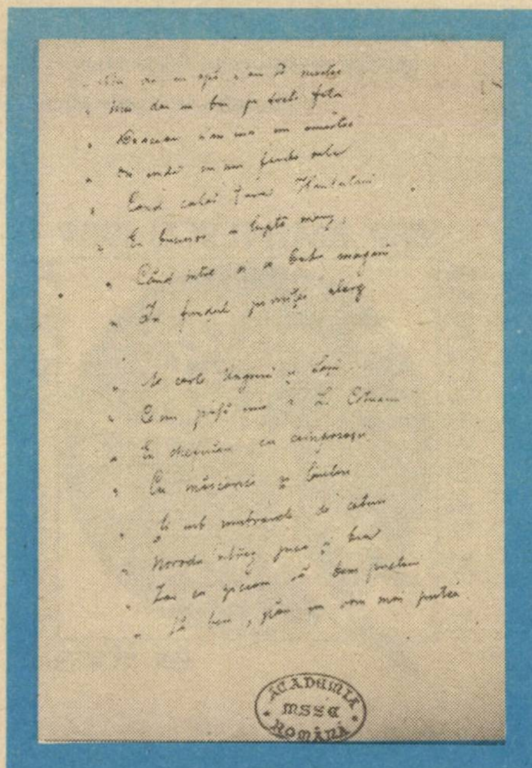
Monumentul lui Eminescu de la Constanţa, operă a sculptorului Oscar Han.

Fotografie de Vasile Blendea

1889 EMINESCU 1989
CENTENAR
ex libris
d. verdeş

Tablou de Ion Pacea

mosul și adevărul, deși nu le confundă. Altfel spus, n-a avut nevoie de asemenea subterfugii. Și dacă „s-a întors în trecut“, prin romantism în cea mai afundă antichitate, n-a făcut-o pentru a rămîne pe o treaptă „inferioară“ a istoriei culturii, ci pentru a-și lua elanul necesar în vederea saltului peste propriul său veac, fără a se izola în nu știu ce turn de fildeș. Edgar Papu scria în **Fețele lui Ianus** (1970), relativ la dialectica tradiție/inovație : „Cu cît saltul înainte este mai mare, cu atît fandarea înapoi pentru a-i pregăti avîntul în aceeași proporție, mișcîndu-se pe aceeași deschidere de unghi ca și oscilațiile unui pendul“. Și cu cît puterea de cuprindere a geniului este mai vastă, cu atît el se desprinde mai decisiv de școlile și modele literare, haine prea strîmte pentru uriași.

Așadar, păstrînd **adevărul** gîndit ca **ființă**, așa cum vor fi făcut anticii și în secolul nostru Heidegger, Eminescu distinge între **adevărul ființei** („substanțial“, cum ar zice Camil Petrescu) și adevărurile istorice, perisabile („ce-i azi drept, mîine-i minciună“). Deși poezia și filosofia au acces la adevărul ființei, totuși diversele sisteme de gîndire nu sînt ele însele stăpîne ale **adevărului.** Asemenea disociere este dovada reconstrucției conceptului de **adevăr** la Eminescu. Heidegger redescoperea în **alétheia** grecilor și în poezia unui „romantic“ (Hölderlin) temeiul Ființei. Cum se vede, Heidegger n-a avut nevoie de argumentul simbolist pentru a redimensiona gîndirea poetică modernă. El a identificat în limbajul poetic „Casa Ființei“, alétheia. Altfel spus, nu abandonează **adevărul,** cum au crezut simboliștii, dimpotrivă. Abia în acest context vom putea înțelege cutezanța eminesciană a coroborării cuvîntului poetic cu **adevărul.** Căutarea e chin („pe cap îți cade cerul“), dat fiind că poezia nu e aventură a limbajului (cuvinte „ce din coadă au să sune“). „A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă“, „formele perfecte“ de care e bîntuit poetul constituie șansa atingerii **adevărului.** În cuvîntul poetic, „lumea cea gîndită pentru noi avea ființă“. Or, gîndirea autentică — spune Heidegger — este **gîndirea ființei.** Se impune originalitatea soluției eminesciene în a defini modernitatea : esența „frumosului“ stă în dinamismul formelor, dar formele în sine nu pot fi dinamice, vii, nu pot fi **în adevăr.** De aceea, cuvîntul manipulat e amenințat veșnic de căderea în formă, de degradare. Și poetul nu se limitează doar la literatură. Ceea ce Eminescu numea **apriorismul** ideilor nu diferă de „apriorismul“ formelor instituționale și pseudoartistice. Într-un articol din **Timpul** (6 mai 1881), citim : „oricine va voi să definească marele mister al existenței va vedea că el consistă în împrospătarea continuă a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururea nou“. Să se observe că poetul pune aici problema la nivel **ontologic** și că poziția lui este în dezacord cu

criteriul lovinescian „de la forme la fond“, criteriu care a marcat pe termen lung conceptul **modernității** la criticii noștri. Se-nțelege de ce Eminescu nu a contat și nu contează încă pentru poezia modernă, fiindcă ar trebui să se răstoarne un întreg sistem de „valori“ și de concepte critice. Căci, nu-i așa ?, conservarea „formelor“ duce la concluzia **inerției**, a unui spirit ostil progresului în civilizație și cultură. De fapt, nu este vorba de o inerție a formelor, ci de necontenita „reîmprospătare“ a lor cu „spiritul modern“, ceea ce schimbă radical datele chestiunii și pune în termeni limpezi noțiunea de **modernitate** prin numire directă.

Chiar declarîndu-se „romantic“, nu avem nici un drept să credem că poetul s-ar fi autoexclus de la **modernitate.** Eminescu dă exemplul Angliei care păstrează „și astăzi vechile sale forme istorice, pururea **reîmprospătate de spiritul modern, de munca modernă“** (s.n.). Așadar, ca și Lovinescu mai tîrziu, Eminescu vorbește de un **spirit al veacului (saeculum)** care e semnul modernității. Deci **noutatea vie** stă în dinamica acestui spirit care întinerește formele, conferindu-le originalitate. O logică simplă ne spune că nu poți fi **modern** optînd pentru forme — inerte în sine —, ci pătrunzîndu-te de **misterul existenței** identificabil aici cu „spiritul veacului“. **Formele particularizează,** nu sînt universale. Este o aberație să le iei de la alții. De aici ostilitatea lui Eminescu față de împrumutul de forme, de idei **a priori,** cum le spunea poetul pentru a semnala deopotrivă impostura strecurată în „forme“ și „fond“. Poziția lui Eminescu rezolvă cu suplețe relația dialectică de la **național** la **universal.** A rămîne în **„forme“** fără a fi pătruns de duhul veacului înseamnă a fi prizonierul unui specific național epigonic, pitoresc, cum vor risca sămănătoriștii minori. O primejdie similară, chiar dacă de altă natură, îi pîndește și pe „experimentaliști“ Ei pot impresiona doar ca manechine ale modei. Dacă viața s-ar reduce la formele pe care le creează, atunci cadavrele nu ne-ar mai dezgusta. De aceea, în identitatea **formă / adevăr** Eminescu întrezărește, totodată, **diferența ontologică,** formulată astfel de Heidegger și care va constitui cea mai neliniștitoare descoperire a filosofului. Confruntîndu-se cu spinoasa chestiune a formelor în artă, Eminescu e pe deplin conștient de **noutatea** gîndului său, de negăsit în estetica tradițională : „S-a zis de mult că frumusețea consistă în proporția de mișcări și cu toate acestea, asta e adevărata frumusețe. Frumuseți **moarte** sunt cele cu proporție de formă, frumuseți **vii** cele cu proporție de mișcări“. **(Manuscriptum,** nr. 3/1979, p. 27). Poate că va trebui să regîndim de ce a fost fascinat Eminescu de

ideea „frumuseții fără corp“ (v. **Miron și frumoasa fără corp)** și de ce, în același timp, se declara adept al „nefericitei secte“ „pătruns de-adînca sete a formelor perfecte“. Frumusețea și adevărul sînt în „forme“ și totuși **dincolo** de ele. **Formele perfecte** nu sînt tocmai transcenderea formelor în „proporția de mișcări“ ? Iar „proporția de mișcări“, imposibil de conceput fără corporalitate — și totuși dincolo de ea — nu ne trimite la acel misterios „legănat“ „fără ploaie“ și „fără vînt“ al codrului eminescian, de profundă sorginte românească, dar atît de universal ?

Constatările noastre și întrebările finale n-au pretenția unor concluzii definitive, ci se vor doar o punere a problemei.

Theodor Codreanu

Sculptură de Marin Filip

Marea călătorie

Există, în Luceafărul, mai multe călătorii, una însă este monumentală, ea este cheia tuturor celorlalte și este partea lor de relief cea mai pregnantă. Fără de aceasta, celelalte sînt ca o materie vie și nedeslușită în așezarea de sine și încă neconfigurate într-un destin. Există, în primul rînd, călătoria în vis, sensul și metafora primei părți a poemului, punctul său de pornire. Frumusețea pămînteană visează, pe măsura ei, un astru strălucitor. Pentru ca acesta, la rîndu-i, să se cuprindă exact de ceea ce-i lipsește, inițial, de dor. Ceva necunoscut lui și impropriu, la urma urmei, pentru că el face parte din categoria lumilor fixe și intangibile ; neantul este sufletul omenesc în mișcarea lui atît de tulburătoare și contradictorie încît și cerul și pămîntul pentru el pot să alcătuiască un cuplu cel puțin ideal. Contaminarea lumilor, deci, contaminarea lor prin contradicție. Aspirația către perfecțiune este sinonimă iubirii — aceasta-i credința pe care trebuie s-o căutăm la Eminescu, perfecțiunea și iubirea — iar în acest poem capodoperă lumile care aparțin acestor două categorii se identifică în fiecare din ele pentru că își sînt nu oponente ci doar depărtate. Luceafărul călătorește în sine mai întîi, se edifică asupra-i, el nu coboară, ci se pătrunde de un sentiment străin nașterii și strălucirii lui, se cercetează, altfel spus, lăsîndu-se atras de polul magnetic al căldurii care-i lipsește. Tot așa și ființa pămînteană, cu deosebire doar că aici raporturile sînt de o altă factură, autoscopia aceasta are primatul și norma ființei înseși, legea ei. Aspirația este mult mai puternică și de aceea, pînă în final, mult mai trecătoare. Dar să nu anticipăm. Cuplul se află în faza, ca să spunem așa, a tatonării, fiecare călătorește în sine sub impulsul dorinței. Altfel ce ar putea fi acea întîlnire din oglindă, acea arătare a amîndorura, alături și totuși fiecare în lumea sa, decît visul, visul întors către celălalt, visul care-i apropie și-i însuflețește dar fără să se-atingă !

Oglinda și întîlnirea din oglindă din prima parte a poemului constituie reprezentarea însăși a dorinței de a se releva. Revelația intervine mai tîrziu. Deocamdată, din și în oglindă, portretul Luceafărului : „Iar umbra **feței străvezii** / E albă ca de ceară / Un mort frumos cu ochii vii / Ce scînteie-nafară".

Acest **mort frumos cu ochii vii** — care este trezirea la ființă, starea de început de viață pămîntească — se face prima oară auzit — căci mai înainte el fusese văzut numai, dorit și contemplat — se face, așadar, prima oară auzit păstrînd și distanța încă rece și abisală. Mărturisindu-și originile aproape că se justifică și este și un pic de mîhnire în tot ce spune, este și o nostalgie dacă nu și o vagă umbră de reproș. Dorința de mărturisire — care încă e a spiritului, și așa va rămîne pînă la sfîrșit —, precum și chemarea pe care o adresează iubirii nu-l pot face să uite că „cerul este tatăl său și mumă îi e marea", că a coborît cu-al său senin și s-a născut din ape. Într-un fel el a coborît spre necunoscut, călătoria are intermediul și suportul dorinței, distanța este a lumilor dacă nu opuse atunci cel puțin paralele dar frumoase și fascinante tocmai prin ceea ce fiecăreia-i lipsește. Ceea ce e viu mărește cercurile oglinzii aspirației sale dar strălucirea de gheață care o învăluie, nu și posibilitatea împlinirii ei. De aici refuzul fetei de a-l urma pe Luceafăr în imperiul celest.

Acolo sînt moarte toate cele lumești, smulgerea din condiția pămînteană ar fi o zădărnicie. Tot ce pornește de aici din lumea noastră este ireversibil, reversibilitatea există poate acolo sus, la urma urmei tot o oglindă,

dar cu altfel de rame, cele ale demiurgului, şi cu o altfel de strălucire, aceea a corpurilor pure născute din neatingerea şi spre indiferenţa lor universală. Fii muritor ca mine ! — aceasta-i chemarea, acesta e preţul iubirii ca şi dureroasa ispită care amăgeşte ordinea prestabilită a cerurilor şi-l ispiteşte pe Luceafăr pînă la a se rupe de ele. Da, fii muritor ca mine şi dă strălucire păcatului, varsă lumină asupra a ceea ce tu numeşti păcat, vino şi mori şi să murim împreună, aceasta e legea noastră a celor ce sclipim doar o clipă în lumina razelor tale reci şi nemuritoare, fii muritor. Dezleagă-te deci de tine însuţi. Şi astfel începe marea călătorie spre demiurg. Călătoria însăşi e demiurgică. Sau — de ce nu ? — ea se petrece tot în sine. A fost mai întîi o scufundare în neant, în apă, o coborîre, o întîlnire în oglindă, acum începe urcarea, este spirala fantastică a deciziei, a scopului aproape ultim şi de aceea precis. Poate că demiurgul e doar un pretext, dialogul cu el este dialogul Luceafărului cu sine însuşi. În fond, el, Luceafărul, este cel văzut. Celălalt este doar bănuit, prezenţă adîncă şi imaterială, taină ce se rosteşte în ipostaze supreme, himeră.

A.I. Zăinescu

Ultimul chip

rice pămînt întors în pămînt e un amestec de oase şi de vise, de biată carne abolită cu marile-i rîvne cu tot, de ceva care a fost cu ceva ce nu mai poate fi. Între ce a fost Eminescu şi veacul lui de glorie şi de ţărînă stă ultimul lui chip, masca lui funerară, chipul acela emaciat, coborît de pe o cruce nevăzută, flămînd şi însetat, maculat şi totodată izbăvit de suferinţa unei soarte. Semănînd sfîşietor cu Horea supliciat, cu Iancu rătăcit, cu mulţii mucenici anonimi ai unor cauze pe care le-au crezut pierdute : lungul şir de obidiţi cărora masca lui le dă pentru vecie un chip. De ce doar gînduri pentru slava lui şi nu puţină dragoste pentru rănile lui, pentru obida lui, pentru preţul pe care l-a avut de plătit, pentru ceasurile tîrzii cînd atît de greu suspina „o, Doamne“ şi apoi cădea în tristeţe şi tăcere ? Sau pentru serile cînd le cînta ardelenilor doine, prin grădinile de vară ale Bucureştilor, de se topeau aceia de plîns. Şi nu mai puţin pentru altă seară, tîrzie şi ea, cînd, însingurat între mai mulţi prieteni, îi spunea lui Panu : „Panule, ştii tu că în lumea asta nu e nimic mai interesant decît istoria poporului nostru : trecutul lui, tot, tot, este un şir neîntrerupt de martiri“. A fost un om care greu se dădea pe mîna cuiva şi care, pe de altă parte, din inaptitudine pentru orice compromis, şi-a făcut destul de mulţi duşmani. De ce nu l-am iubi pentru tot ce a fost în toată fiinţa lui din care o parte era pieritoare şi supusă pătimirii ? Pentru lacrimile pe care le vărsa, într-un îndoit amurg, de nerăbdare că nu răsare odată luna de după munţii prea înalţi. Poate nici nu ne-ar accepta iubirea. Şi poate totuşi da, dacă ar şti că nu l-am trădat, că nu ne-am înfrăţit cu vrăjmaşii neamului său şi al nostru, că am păstrat ceva din neîndurarea lui inocentă, din care lui nădejdea a început să-i lipsească an după an, luptă după luptă. Cine n-a ştiut, în acest ceas, să sărute în gînd, plîngînd, fruntea măştii lui funerare a lipsit de la sărbătoarea veacului său.

Petru Creţia

Cronograf din secolul al XVII-lea care a aparținut lui Eminescu. În el se menționează și legenda „Cum au căzut un luceafăr din ceriu".

O TEMĂ ESENȚIALĂ: TRANSILVANIA

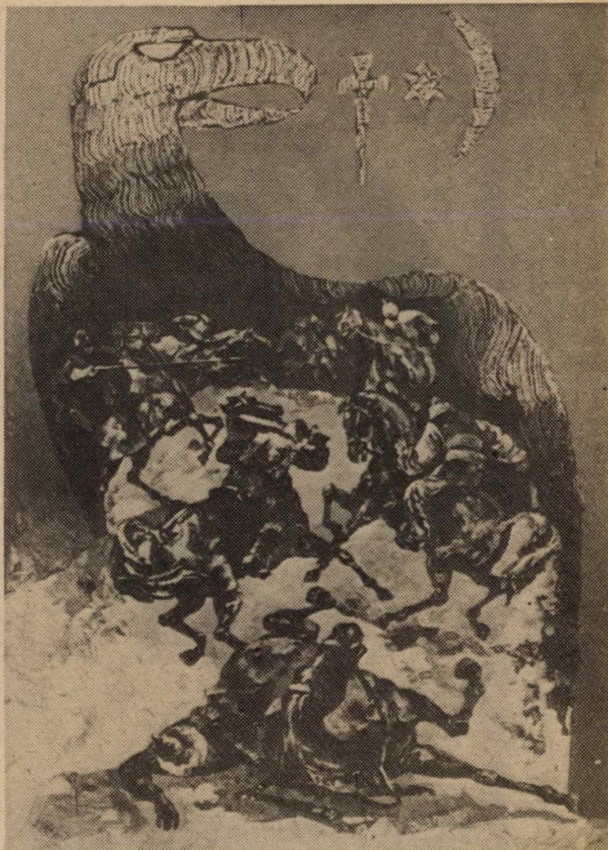

Cînd George Călinescu afirma că „Eminescu e ardelean", criticul, cu deosebita sa intuiție, nu avea în vedere atît ascendența transilvană a poetului, dovedită prin cercetările ulterioare, cît, mai ales, spiritul eminescian, structurile operei sale literare în care Transilvania ocupă un loc important. Pentru Eminescu, Transilvania înseamnă vechimea geto-dacă, etnogeneza poporului român, romanitatea, unitatea națională, ideea de libertate și independență, înseamnă statornicie românească. Pentru Eminescu Transilvania este mai mult decît o simplă provincie, un teritoriu ea este țara însăși în structura ei de unitate. Ca „om deplin al culturii românești", cum l-a numit Constantin Noica, sau ca o expresie integrală a sufletului românesc, cum i-am putea spune noi, Eminescu a simțit Transilvania ca esență într-un lung drum istoric al ivirii poporului român. Interesul lui Eminescu pentru Transilvania nu este rezultatul unui proces al educației, cum s-a unilateralizat adesea, într-o interpretare factologică a problemei, deși nu se poate contesta potențarea sentimentului adeziunii prin discuțiile cu Aron Pumnul, cît mai ales o componentă interioară a personalității sale. Călătoriile lui Eminescu prin Transilvania nu sînt rodul unui îndemn exterior, al unei invitații, ci al unui îndemn lăuntric, al unei necesități resimțite puternic de tumultuoasa sa

personalitate. Drumurile sale prin Transilvania înseamnă împliniri spirituale în ardența formării personalității tînărului poet.

Numai așa se explică și de ce, la o vîrstă foarte tînără, la numai douăzeci de ani, Eminescu a abordat cu o forță surprinzătoare problemele Transilvaniei în articolele publicate în „Federațiunea". „În unire e tăria", „Echilibrul", „Să facem un congres" sînt articole ce denotă o matură gîndire, integrată într-o viziune deloc fragmentară, ci accentuat organicistă asupra istoriei. Eminescu gîndea la nivelul categoriilor fundamentale, într-o deschidere filozofică asupra fenomenelor (Și în aceasta constă actualitatea lui Eminescu). Conștient de dreptul la libertate al românilor din Transilvania, într-o unitate a românilor din întreaga țară, Eminescu scria la o vîrstă a începuturilor cu o siguranță tulburătoare, tranșant și cu claritate : „E timpul să declarăm neted și clar, că în țara noastră (căci e a noastră mai bine decît a orișicui) noi nu sîntem nici vrem să fim maghiari ori nemți. Sîntem români, vrem să rămînem români și cerem egala îndreptățire a națiunei noastre. Față de orice încercare de deznaționalizare, ori suprematizare, întrebăm cu răceală și conștiuți de drepturile ce ni le dă aboriginetatea noastră și spiritul secolului : Cine sînt acești oameni și ce vor ei în țara noastră ?" **(Să facem un congres,** în **Federațiunea,** 5/17 aprilie 1870).

Eminescu nu s-a îndepărtat niciodată de problemele Transilvaniei, chiar dacă alte părți din țară vor intra sub pana sclipitorului publicist și chiar dacă alte probleme și evenimente îi vor reține atenția mai tîrziu. Prins în freamătul polemicilor de la **Timpul,** Eminescu nu a uitat Transilvania pentru că, în viziunea sa, țara este unică și unitară, în zbuciumata ei devenire prin istorie. Istoria la Eminescu înseamnă, pe de o parte, această întoarcere spre începuturi, spre origini, legătura cu rădăcina, iar, pe de altă parte, este creștere, dezvoltare, evoluție. Trecutul înseamnă posibilitatea de a vedea mai bine viitorul. Demnitatea viitorului depinde de cea a trecutului. Cînd poetul spune „Viitorul un trecut pe care-l văd întors", el nu are, deloc, aici o atitudine paseistă, ci una evoluționistă. Cu alte cuvinte viitorul este un trecut văzut „întors", adică un viitor care trebuie să se sprijine pe trecut, să păstreze legăturile cu acesta, fiind totuși altfel „întors", ca moment într-o dialectică a dezvoltării. În acest fel marile teme ale operei eminesciene pornesc din ideea Transilvaniei, care este mai întîi istorie, trecut, pentru a se configura apoi în viitor. Transilvania este, astfel, integrată într-o viziune poetică și opera eminesciană o cuprinde ca pe o idee fundamentală a ei.

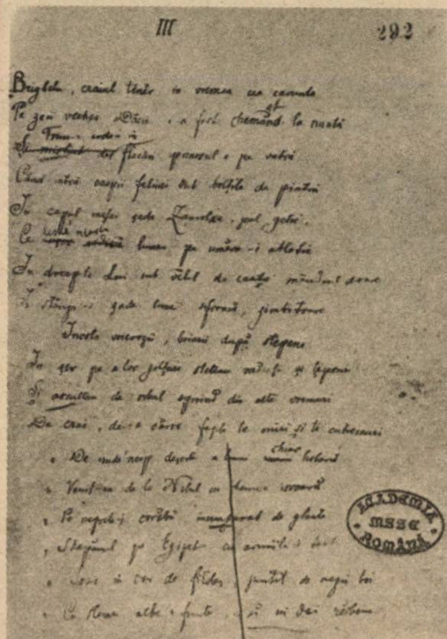

D. Ionescu : „Scrisoarea a III-a"

Sînt mari creații eminesciene ca **Mureșanu, Geniu pustiu, Horiadele,** cu trimitere mai precisă la istoria Transilvaniei, dar în care ideile se ridică la valoarea semnificațiilor generale, după cum în celelalte creații eminesciene ideea Transilvaniei este o permanentă. Printr-o privire, în perspectiva unei dezvoltări dialectice, dinspre trecut, prin prezent, spre viitor, Transilvania este centrul, locul de origine, de pornire. În munții transilvani, se găsea cetatea-rege a vechilor daci, aceea din vastul poem **Memento mori,** în care civilizațiile sînt prezentate în succesiunea înălțării și decăderii lor. Aici, „în cetatea cea zidită din a stîncei coaste sure / Ce se vede-un vis de piatră ridicat într-o pădure" (V, 85), unde „Decebal adună capii în castelul lui domnesc", este locul de pornire în acțiunile provocate de istorie, dar și de retragere în unirea cu statornicia munților păduroși. „Sarmis, craiul tînăr din Geția cea veche" din poemul **Sarmis** și **Gemenii,** este craiul de Sarmisegetuza, proiectat de poet în

III 292

mitul geto-dac, într-o viziune poetică unitară. Ceea ce înainte părea fragmentarism prin multitudinea de note, variante și însemnări aruncate pe caietele manuscris, îngreunînd posibilitatea relaționării lor, s-a dovedit de fapt că este un sistem poetic. Avînd un Eminescu integral prin Ediția Națională, cu publicarea tuturor variantelor, articolelor, notelor etc., se poate urmări mai clar curgerea ideilor în acest sistem poetic, generat de o viziune poetică unitară și în care Transilvania și ca motiv literar, poetic, ocupă un loc important, central. Ieșirea din mitologie spre istorie se face tot prin motive transilvane, ca în **Horiadele** și **Geniu pustiu,** opere izvorîte din episoadele revoluțiilor ardelene, sau în **Mureșanu,** poem de adîncă meditație filozofică. Tot într-o revelare a legăturii viitorului cu trecutul, a devenirii cu ceea ce a fost apare și cugetarea din poemul **Mureșanu** — „Știu cum că viitorul este trecutu-ntors" (V, 254). Transilvania apare ca o matrice în curgerea ideilor, prin timp, în opera eminesciană, în timpul mitic și istoric, în transpunerea etnogenezei. Eminescu avea conștiința centrului de formare a poporului ca proces istoric transpus (trecut) în viziune literară. Există apoi o dialectică a ființei (a eului literar, a personajului) transpusă existenței naționale, pentru că, văzută ca și centru, Transilvania crește odată cu întregul național. Sarmis, Horia, Mureșanu, Toma Nour nu sînt numai personaje mitice ori istorice, sau mai exact, trec de la acest stadiu la cel de prototip, intră în imagini-simbol. Acestea, integrate dialecticii unor imagini literare în opera eminesciană, pot semnifica, în același timp, permanența și evoluția, într-o privire pe verticala istoriei. Pe acest fundament se pot nuanța și adînci semnificațiile creației literare eminesciene în care apare Transilvania ca simbol-reper.

Într-o asemenea profunzime de cugetare și de valori literare (poetice), se desfășoară întreaga creație eminesciană, conferind, prin timp, actualitate operei sale. Generații de-a rîndul urmăresc zborul maiestuos al Luceafărului, frînt în existența finită, tragic și mult prea devreme, dar trecînd prin eternitatea operei într-o existență nepieritoare. Și tot generații de-a rîndul, simțindu-și-l mereu actual și aproape, îi urmăresc zborul încercînd să-i fixeze mai exact conturul, să-i descifreze mai din adînc traiectoria imensității gîndului, să-i așeze mai îndeaproape de adevăr ideile sistemului său de cugetare și de creație literară, neegală pînă acum în literatura română. Din aceste rațiuni s-au născut și cele scrise aici, acum cînd cinstim într-un moment irepetabil, în Anul Centenar, memoria și creația Poetului — Luceafăr în lungul și nesfîrșitul său zbor pe bolta culturii universale.

Alexandru Ruja